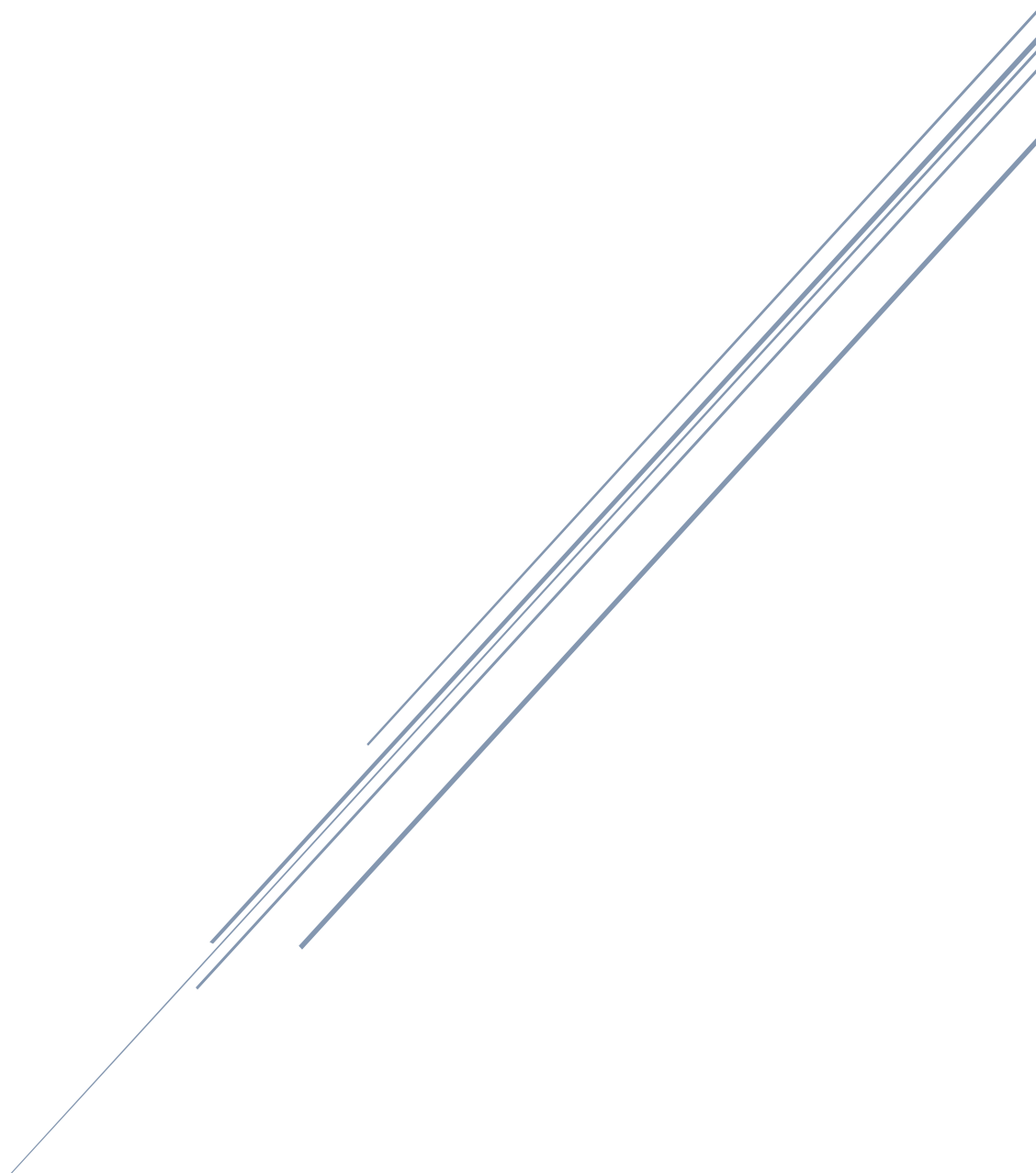

КИТЕРИУМИ ЗА ОДГОВОРНОСТ ПОРАДИ ОПАСНА СТВАР И ОПАСНА ДЕЈНОСТ

АКАДЕМИЈА ЗА СУДИИ И ЈАВНИ „ПАВЕЛ ШАТЕВ“

ПРОФ.Д-Р ЈАДРАНКА ДАБОВИЌ АНАСТАСОВСКА

АПРИЛ 2018

Содржина

I. ТЕОРЕТСКИ ДЕЛ:	2
1. ОБЈЕКТИВНА ОДГОВОРНОСТ	2
1.1. Историски развој на објективната одговорност	2
1.2. Околности кои го условија појавувањето на објективна одговорност	8
1.3. Услови за објективна одговорност	11
1.4. Посебно за имателот на опасната ствар и за вршителот на опасна дејност	13
1.5. Опасна ствар и опасна дејност	15
1.6. Основ на објективната одговорност	18
1.6.1. Теорија на причинување на штетата.	18
1.6.2. Теорија на интересот.	18
1.6.3. Теорија на опасноста или теорија на зголемената опасност.	19
1.6.4. Теоријата на гаранцијата.	19
1.6.5. Теорија на вина во врска со чување на (опасната) ствар.	20
1.6.6. Теорија на создаден ризик.	20
1.7. Посебни случаи на објективна одговорност	21
1.7.1. Одговорност во случај на несреќа предизвикана со моторни возила во движење.	21
1.7.2. Одговорност за штета предизвикана од предмет со недостаток.	22
1.7.3. Одговорност за опасност од штета	24
II. ОД СУДСКАТА ПРАКТИКА:	39

**ИЗВАДОК ОД УЧЕБНИКОТ „ОБЛИГАЦИОНО ПРАВО“ „ПРОСВЕТНО
ДЕЛО“ СКОПЈЕ 2012**

ПРОФ.Д-Р. ГАЛЕ ГАЛЕВ

ПРОФ.Д-Р. ЈАДРАНКА ДАБОВИЌ АНАСТАСОВСКА

I. ТЕОРЕТСКИ ДЕЛ:

1. ОБЈЕКТИВНА ОДГОВОРНОСТ

Овој вид на одговорност за причинета штета ќе биде изложена, така што прво, ќе стане збор за општите прашања кои се однесуваат на неа и ја одразуваат нејзината суштина, според која, пред сè, се разликува од субјективната одговорност. После ова, во мера потребно за тоа, ќе бидат изложени и некои од нејзините посебни видови. Притоа, најнапред ќе се запреме на историскиот развој на овој вид одговорност за причинета штета. Тоа го сметаме за потребно од причина што преку нејзиното проследување од самите нејзини почетоци ќе овозможи да стекнеме што поцелосна слика за причините кои неа ја имаат доведено на историската правна сцена, но и за нејзините особености кои ја прават различна од субјективната одговорност за причинета штета, но и од другите видови одговорност.

1.1. Историски развој на објективната одговорност

Објективната одговорност за причинета штета, сфатена во денешна (модерна) смисла на зборот, како *одговорност без оглед на вина*, формално-правно за прв пат на правната сцена се појавува во Прусија со донесувањето на Законот за железницата од 1838 година. Според § 25 од овој закон: *„Железничката компанија е должна да ја надомести целокупната штета која настанува на лицата и стварите во железничкиот промет или на други лица и на нивните ствари; од оваа обврска може да се ослободи ако докаже дека штетата е предизвикана по сопствена вина на оштетениот или од други неотстранливи околности. Опасниот карактер на претпријатието не може да се смета како околност која ослободува од обврската на надомест на штетата“*.¹ Во секој случај, ова правило претставувало голем напредок,

¹ Ова правило го среќаваме и во Општиот царски закон за надомест на штетата од 1871 година на Бизмаркова Германија, но со редуцирана содржина. Имено, според него одговорноста на железницата за надомест на штета, без оглед на вината, е сведена само на штетата настаната со смрт на одредено лице или со нанесување на телесна повреда на тоа лице. Железница во овие случаи можела да се ослободи од одговорноста само ако докажала дека штетата е настаната од виша сила, или поради вина на оштетеното лице (в. § 1 од цитираниот закон). Според истиот закон (§ 2) одговорноста на останатите претпријатија за штетата причинета со опасни предмети или при вршење на опасна

споредено со дотогашното владејачко становиште: *одговорноста за штетата да се бара исклучиво во постоењето вина на страна на преземачот на противправното дејствие*. Меѓутоа, ова колку тоа и да претставуваше новина во доменот на одговорноста за надомест на штетата, сепак со донесувањето на цитираниот закон за железницата и другите закони цитирани во фусотата која следи, сепак, германското цивилно право на начелно ниво остана „верно“ на вината како примарен основ врз кој се заснова одговорноста за причинета штета. Слично на Германија постапила и Австрија. Од 1811 година, кога е донесен Општиот граѓански законик на Австрија, па сè до 1869 година, основно начело за одговорност за причинета штета, па дури и за штетата причинета од животни, претставува начелото на докажана вина.² Во споменатата година (1869) е донесен Законот за одговорност на железничките претпријатија за телесните повреди и за усмртување на лица, со кој за првпат во Австрија е воведена *одговорноста без оглед на вина* и тоа на железницата како субјект кој врши опасна дејност со воведување во сообраќај средство (возот) кој како и во случајот на Прусија, создава исто така зголемена опасност.³ Притоа, ова не смее да се разбере така дека самиот Законик воопшто не содржи поединечни одредби кои ја допуштат одговорноста без вина за случаи кои не влегуваат во категоријата на опасна дејност или опасни ствари. Напротив, такви случаи има повеќе.⁴ Имајќи предвид дека Граѓанскиот законик на Кралска Србија од 1844 го-

дејност е субјективна (со вина). Ист е случајот и во германскиот граѓански законик од 1896 година. Тој колку и да е либерален и донесен во времето кога бројот на опасните предмети и вршењето на опасни дејности, со оглед на развојот на техниката и технологијата е рапидно зголемен, останува на класичната определба за одговорност за причинета штета врз основа на вина, освен за штетата сторена од домашни животни. За штетата причинета од нив прввременно (в. § 833) одговорноста на сопственикот за штетата сторана од негово животно е објективна, за со измените на овој параграф од 1908 година, објективната одговорност да биде сведена само за штетата сторена од „луксузни животни.“ За штетата сторена од корисните животни (оние кои на сопственикот му служат за вршење професионална дејност со цел за стекнување на заработка и издржување) сопственикот одговара врз основа на докажана вина. Карактеристично за Германија е тоа што таа никогаш до ден-денешен објективната одговорност не ја подигна на ниво на општо правило. Место тоа, од времето на донесување на Законот за железници, па до денес објективната одговорност казуистики ја уредува со специјални закони. Таков е случајот со законот за одговорност на железницата и трамвајот за оштетување на стварите од 1940; Законот за безбедноста на друмскиот сообраќај од 1952 година, (место поранешниот закон за сообраќај на моторните возила од 1909 и измените од 1939 год.); Законот за одговорност за штета што ја причинуваат електро-технички и плински претпријатија од 1943, со кој е изменет и дополнет законот од 1871 год.; Законот за воздухопловниот промет од 1959 год. (со кој е заменет законот од 1922 година односно 1943 год.; Законот за одговорност за мирнодопска употреба на атомската енергија и др.

² Види § 1295-1298 и 1324, како и § 1320 од 1811 и новелирани со § 1320 од 1916. Основната верзија на овој член зборува за потребата од докажување на вината на држателот на животното што ја причинило штетата на друг, за во новелираниот да биде заменето со претпоставување на вината на ова лице. Ако воопшто, сепак, може да се зборува за некој исклучок на објективна одговорност според ОГЗ на Австрија, тој може да се најде во § 1318. Според него: „Ако некој биде оштетен од паѓање на каква било обесена или наместена ствар или со фрлање или истурање од каков било стан, тогаш за штетата одговара оној од чиј стан е фрлено или истурано, или од кој стварта е паднала.“

³ Покрај цитираниот закон подоцна се донесени и други специјални закони, со кои и во други домени е предвидена објективната одговорност. Таков е, на пример, Законот за одговорност за штети настанати при возење на автомобили од 1908 (изменет 1922 година. Види кај: S. Cigoj, *Odškodinsko pravo Jugoslavije*, 1972, стр. 605;

⁴ За тоа посебно види ги следните параграфи од ОГЗ: § 45, 338, 364а и 364б, 460, 872, 965, 979, 1010, 1038, 1111, 1165, 1306а, 1310, 1311, 1313а, 1314 и 1315 (нов и стар текст), 1316 (нов и стар текст), 1318, 1319 (стар и нов текст) и 1321. Во контекст на цитираните параграфи види кај: Mihajlo Vuković, *Obvezno pravo*, Knjiga prva, Zagreb, 1956, стр. 183-188.

дина е скратена преведена верзија на австрискиот, и за него важи тоа дека за сторената штета по правило се одговара врз основа на вина.⁵ Во контекст на претходните два закони ќе го спомнеме и Општиот имовински законик на Црна Гора од 1888 година (кој заедно со претходните на ниво на правни правила се применуваше во поранешна Југославија сè до донесувањето на Законот за облигационите односи од 1978 година). Тој, освен за штетата направена на трети лица при поставување на водоводни цевки за наводнување на свој имот, како и сите напред наведени законици, ја предвидува вината како основно начело на кое е заснована одговорноста за причинета штета.⁶ За разлика од Германија и другите погоре наведени земји, кои никогаш на општ план не ја воведоа односно не ја прифатија објективната одговорност, во Франција, таа диктирана од новонастанатите реални состојби, со сè поголемиот број предмети и дејности опасни по себе, при нивната употреба и местоположба и сл., на општо ниво беше прифатена, скоро, еден век по донесувањето на *Code Civil* од 1804 год. Тоа се случи 1896 година, но не со изменување и дополнување на Законикот (вината остана негово основно начело сè до денес)⁷ или со донесување на специјални закони за одделни области. За ова заслугата § припаѓа на судската практика, се разбира, во голема мера потпомогната и од правната доктрина.⁸ Во потврда на тоа зборуваат повеќе одлуки на Касациониот суд во Франција, но една од најзначајните е токму онаа од 1896 година. Имено, Касациониот суд на Франција во посочената година, решавајќи во жалбена постапка, ја поништил пресудата на понискиот суд со која не биле прифатени наводите на тужителката за надомест на штета настаната од загинување на нејзиниот сопруг од експлозија на парниот котел на транспортниот брод (реморкер) со кој тој управувал пловејќи по реката Лаор. Основниот наод на понискиот суд бил дека тужителката немала право на надомест на претрпената штета затоа што не била **докажана вината** на сопственикот на реморкерот. Спротивно од тоа

⁵ За тоа види § 801, 804-805, 808 и пар. 819 од овој Законик. Исклучок од ова правило претставуваат само одредбите од § 813 и 814 кои се однесуваат на одговорноста за штета настаната од ствари паднати од зграда или фрлени или од извршено истурање односно изливање од зграда. Сите други случаи на одговорност без вина, односно на објективна одговорност, се регулирани со посебни закони, какви што се на пример: Законот за чување на полски имоти, од 1885 год.; Законот за одговорност за штета причинета од железницата од 1885 година. Со подоцнежен датум се: Законот за воздухопловството од 1913; Законот за железниците од 1930 година; Законот за пристапување кон Париската конвенција за сообраќај на друмовите и патиштата од 1929; Законот за претпријатијата за редовен и повремен превоз на патници и стока со моторни возила од 1930 и др.

⁶ За тоа види ги следните членови од овој Законик: Член 560, 570, 923, 571, 924-930 и член 1290. Само во последниот од нив, како исклучок од основното правило: одговорност врз основа на вина, предвидена е објективната одговорност за штета направена при изградба на водовод за наводнување и тоа само ако обемот на настанатата штета по обем е невообичасна односно особена.

⁷ Одговорноста врз основа на вина, како основно начело, *Code Civil* правно ја уредува во § 1382 и 1383.

⁸ За ова, види посебно кај: Dragan Čostić, op. cit. стр. 29-55. Од големиот број цитирани автори посебно види кај: L. Josseland, цитирано дело во следната забелешка; Cours de droit civil positif français, 1937, tom II, стр. 523 I 558; Evolutions et Actualités, 1937, str. 45, 63; и R. Saleilles, цитирано; Les accidents du travail et de la responsabilité civil, 1897, str. 27 И др.; Le Code civil et la Méthode historique, Le Code civil (Livre du centenaire), tom I, стр. 97 И др.

Касациониот суд застанал на становиштето дека во случајот не се работи за **одговорност врз основа на вина**, туку за одговорност во согласност со член 1384 став 1 од *Code civil*, според кој не се бара вина на сопственикот.⁹ Поништувајќи ја првостепената пресуда овој суд утврдил дека во конкретниот случај експлозијата на парниот котел настанала како последица на одредена мана во конструкцијата за која не може да се бара вина кај сопственикот. При ваква состојба, сопственикот, според судот, за да може да се ослободи од својата одговорност морал да докаже дека експлозијата настанала од **виша сила** (*vis major*), **по вина на самиот оштетен или, пак, по вина на трето лице**.¹⁰ Оваа пресуда се зема за камен темелник затоа што овозможила без измена, на Граѓанскиот законик од 1804 година да му вдахне нов дух. Во таа смисла ќе прочитаеме кај *R. Saleilles* дека судската практика претставува „судски парламент во постојано заседавање кој заправо има задача на старите изветвени норми да им даде дух на современоста“.¹¹ Инспириран од духот на оваа значајна судска одлука францускиот Парламент во 1898 година го донесува Законот за повредените на работа, како специјален закон, во кој на идентичен начин е уредено прашањето за одговорноста на сопствениците за штетата причинета на работниците од сите видови повреди настанати при работата. Притоа, **основен белег на оваа одговорност** е што за неа се **одговара без оглед на вината на сопственикот на претпријатието**. Кога сме кај влијанието на судската практика во Франција врз воведувањето на објективната одговорност за штета настаната од ствари, заслужува посебно да се спомне барем уште една одлука на Касациониот суд која има посебно значење гледано од аспект на создавање на единствена судска практика. Во случајот станува збор за познатата пресуда именувана како **Jand heur**, донесена на заедничката седница од 13 февруари 1930 година, за која погоре веќе цитираниот L. Josserand ќе каже дека претставува „**славен споменик на француската практика**“.¹² Основната вредност на оваа пресуда е во тоа што по нејзиното донесување, со аргументите што ги нуди, престанува да се врши разликување помеѓу стварите на: опасни и неопасни, подвижни и недвижни, придвижени од страна на човек или пасивни во предизвикување на штетата. **Според неа одговорноста за штетата е врзана (заснована) за самото чување на**

⁹ Став 1 од овој член гласи: „Одговорни сме не само за штетата која ја причинуваме со сопствено дејствие, туку и за онаа штета причинета со дејство на лица за кои мора да одговараме или со делување на ствари чии чувари сме.“

¹⁰ За ова види посебно кај: Louis Josserand, De la responsabilité de fait des choses inanimés 1897, str.122; Radivoje Novaković, Šteta i njena naknada, 1940, str.347. (цитирано според: Dragan Kostić, Pojam opasne stvari, Beograd, 1975, стр. 32-33 и др.).

¹¹ Raymond Saleilles, Le Code civil et la Méthode historique, стр. 104 И др. (Објавено по повод 100 – годишнината од донесување на законикот 1804-1904, livre centenaire, tom I, (цитирано по Dragan Kostić, op. cit. стр.49).

¹² Les accidents d'automobile et l'arrêt solennel du 13 février 1930, Evolutiones et Actualités, 1936, стр.54.

стварите, а не за самата ствар. Тоа едно, и второ со нејзиното донесување дефинитивно е напуштен концептот за **претпоставената вина** и на место тоа се воведува нов поим „**претпоставка на одговорноста.**“ И, во неа, како и во претходно цитираната пресуда од 1896 година, е предвидено дека „*оној кој има под свое чување ствар без живот која предизвикува штета на друг, може да биде ослободен само со доказ на виша сила или со надворешна причина која не може да му се препише; не е доволно да се докаже дека не направил никаква грешка или дека причината за штета таму била непозната*“.¹³ Во секој случај, овој начин на воведување на објективната одговорност за направена штета, на правната сцена во Франција, без да се измени постојниот текст на *Code Civil*, бил постигнат преку „*интерпретирање на овој текст не како што сакале неговите редактори туку како што тоа го барал моментот на неговата примена*“. Во таа смисла во правната теорија ќе прочитаме: „*Таа слободна интерпретација на текстот е изразена преку максимата – покрај законот, но низ законот (Au dela du Code Civil, mais par le Code civil)*“.¹⁴ За разлика од тоа кога станува збор за штетата што животни можеле да ја причинат на одредено лице, првовремено, во согласност со § 1835 од *Code Civil*, се одговарало врз основа на **претпоставена вина** на имателот на животното, а 1885 година, повторно под влијание на судската практика, овој вид одговорност е објективна.¹⁵ Додека, пак, **одговорноста за штета настаната од рушење** на зграда или дел од нејзината конструкција, од самиот почеток на донесување на цитираниот законик **е објективна**. Одредено време во судската практика § 1386, со кој е уредена овој вид одговорност, бил применуван и како општо правило за штетата причинета од опасни ствари. Но, со донесувањето на погоре цитираната пресуда на Касациониот суд од 1896 година, со која во согласност со § 1384 став 1 од Законикот, како општо правило за надомест на штета причинета од ствари е прифатена **објективната одговорност**, одредбата од § 1386 останала да се применува само за штетите настанати од рушење на згради или делови од нив. Како и да е, од изнесеново овде не смее да се изведе заклучокот дека во Франција, освен *Code Civil*, во кој судската практика најде основа за објективната одговорност (§ 1834 став 1, и специјалниот Закон за повредите на работа од 1898 година, не постојат други специјални закони со кои е

¹³ Цитирано според: Dragan Kostić, op. cit. стр. 50.

¹⁴ Види, Dragan Kostić, op. cit. стр. 52.; и M. G. Martu, L'évolution du Droit au XIXeme et XXeme siècles, Luxembourg, 1960, стр. 6-14 (предавање на меѓународниот факултет за споредбено право, I и I I дел). Цитирано според: Dragan Kostić, op. cit. стр. 52.

¹⁵ Во тој случај, сопственикот на животното можел да се ослободи од одговорноста, само ако докажел дека штетата настанала од виша сила, по вина на оштетениот или по вина на трето лице. За ова види посебно кај: Rene Demogue, Trait des obligations en général, 1925, tom V, стр. 247 и др.

предвидена објективна одговорност за причинета штета. Напротив, такви постојат,¹⁶ но и при нивно постоење, сè она што го направи судската практика во Франција претставува придонес во доменот на правото кој до ден-денешен не е надминат, ниту пак, придонес кој изгубил нешто од своето значење. Меѓу другото, судската практика беше и причината што во Франција се создаде богата доктринарна расправа по одделни прашања со кои судовите секојдневно се среќаваа. На овој начин судовите, од една, и научните работници, од друга страна станаа и зависни и полезни едни на други.¹⁷

Во продолжение од излагањето за современиот развој на објективната одговорност ќе се запреме само уште на два правни системи. Првиот од нив е англо-саксонскиот. И, во него како и во континенталното европско право, основно начело на кое почива одговорноста за причинета штета е *начелото на вина, и тоа докажаната вина*. Но, паралелно со тоа овој систем познава и случаи кои не се засновани на вината. Еден од нив е оној кој се однесува на сопственикот на животни за штета што тие ќе му ја нанесат на трет. За оваа штета без значење е дали животното се ослободило со или без вина на сопственикот. Со други зборови неговата одговорност е *објективна*.¹⁸ Во секој случај, овој вид одговорност постои кога штетата е последица на дејствувањето на животното за кое сопственикот знаел дека според својата природа е опасно (имало опасни својства).¹⁹ Советското право, како втор правен систем кој овде го споменуваме, исто како и другите, вината ја издигнува на ниво на свое основно начело за одговорност за причинета штета. Со таа разлика што според него наместо *докажување, вината се претпоставува*.²⁰ На тој начин целта на законодавецот е да ја олесни положбата на оштетениот. При ваква уреденост на вината, единствено што оштетениот требало да стори е да докаже дека од одредено штетничково дејствие му е причинета штета. Во тие дејствија влегуваа и изворите на зголемена опасност. Меѓутоа, имајќи го предвид фактот дека од ден на ден штетите настанати од *извори на зголемена опасност* (како што се наречени во ова право) стануваат сè почести и ова право не останува имуно на овој факт.

¹⁶ Такви се на пример: Законот од 10 јули 1917 година, со кој е воведена одговорност без вина на опасните, нездрави и незгодни животни за штетата причинета на соседството; Законот од 31 мај 1924 година, со кој е уредена одговорноста за надомест на штета настаната од употребата на авионите; Законот од 8 јули, со кој е уредена одговорноста за причинета штета, без оглед на вина, настаната од жичарите; и Законот од 12 ноември 1965 година, со кој е уредена одговорноста за штетата настаната од употребата на атомски реактори или на бродови со нуклеарен погон.

¹⁷ За ова види повеќе кај Dragan Kostić, op. cit. стр. 25-45 и др.

¹⁸ Види: P. Grégoire, Le droit anglo-américain de la responsabilité civile, 1971, стр.323.

¹⁹ M. Andreević, Odgovornost za štetu koju pričiní životinja, 1969, str. 68-69. Покрај ова, според ова право се одговара објективно и во случаите кога со одредено дејствие (познато како деликт *nuissance*) некому се причини штета, која ја надминува мерката на нормалното. За ова види кај: Grégoire, op.cit. стр. 200; и Dragan Kostić, op. cit. Стр. 55-62.

²⁰ В. член 88 од Основите на граѓанското законодавство на СССР од 1922 год., член 403 и 405 од Граѓанскиот законик на РСФСР од 1992 година и на член 444 од новелираниот текст на овој законик од 1961 година.

Имено, тоа во новелираниот ГЗ на РСФСР од 1961 година ја предвидува и **одговорноста за причинета штета без оглед на вината на штетникот**. Така, тој во член 454 предвидува: „*Организациите и граѓаните чија дејност е поврзана со зголемена опасност по околината (транспортни организации, индустриски претпријатија, градилишта, поседувачи на автомобили и сл.) се должни да ја надоместат штетата причинета со извор на зголемена опасност, доколку не докажат дека штетата настанала од виша сила, или од зла намера на оштетениот*“.²¹

1.2. Околности кои го условија појавувањето на објективна одговорност

Веднаш треба да нагласиме дека во редот на тие околности централното место му припаѓа на таканаречената индустриска револуција која остави длабоки траги во развојот на општествено-економските односи во текот на целиот 19 век, па и потоа. Од самиот почеток на овој век, па наваму, како резултат на секојдневните нови научни откритија, мануфактурното производство во малите занаетчиски работилници, секојдневно го отстапуваа своето место на индустриското производство реализирано со користење на сосема нови технолошки постапки и разновидни машини и друг вид технички постројки. Во доменот на превозот и транспортот на луѓето и производите наменети за пазар, местото на превоз и транспорт со помош на запрега на животни (волови односно коњи) од ден на ден се заменуваше од современи транспортни средства (автомобилот, автобусот, камионот, трамвајот, бродот и посебно железницата (возот). Со еден збор, толку забрзано се одеше напред во освојувањето на природните закони кои, од своја страна, резултираа со силен развој во индустријата и во сите други домени од човековото живеење, што, во правната теорија ќе биде забележено како „*приватизација на природните сили*“.²² При такви околности со право се констатира дека „*вистината од вчера, денес тоа повеќе не е, на чие место доаѓа она што ќе биде утре*“.²³ Сето тоа, од една страна, го несеше развојот на општеството, но од друга страна, истовремено создаваше материјална несигурност на човекот како граѓанин, работник или сопственик, односно корисник на новосоздадените средства. Последново доаѓаше оттаму што при употребата на овие средства многу почесто (отколку во времето на

²¹ На одреден начин, без оглед на вина одговорноста е уредена и во законите на другите, од тоа време, социјалистички земји. Види за тоа член 435-436 од Граѓанскиот законик на Полска од 1964 година и член 427-432 од чехословачкиот граѓански законик од 1964 година.

²² Види: Rene Savatier, *Traite de la responsabilité civile*, 1951, tom I, стр. 422 (цитирано по: Dragan Kostić, op. cit. стр. 26).

²³ Види: Louis Josserand, *L'évolutions de la responsabilité*, 1936, стр. 29 и Rene Demogue, *Traite des obligations*, 1925, tom V, стр. 360 и следни (цитирано по Dragan Kostić op. Cit. str.26).

мануфактурното производство и превозот односно транспортот со запрега) доаѓаше до разновидни повреди на имотот или на самата личност. Притоа, со оглед на техничката сложеност на овие средства, и понекогаш нивната несовршеност, тешко можело да се докаже колку штетата произлезена од нивната употреба е резултат на околностите или колку е резултат на вина на нивниот сопственик. Неможноста, не така ретко, да се докаже вината на сопственикот на овие средства (која во тоа време е основно начело), од своја страна, доведувала штетните последици од употребата на овие средства да ги поднесе оштетениот.²⁴ Во Прусија (подоцна) Германија истиот случај го имаме со железницата. Имено, кога таа за првпат е употребена како превозно и транспортно средство во 1834 година, поради својата техничка сложеност, но и несовршеност, честопати доаѓало до предизвикување штета на земјоделските имоти на феудалците, кои не можејќи да ја докажат вината на железницата останувале без надомест на претрпената штета. Согледувајќи го овој факт, кој сè почесто станувал реална практика, нужно се поставило прашањето како во вакви случаи да се заштити оштетениот. Во прво време се дошло до идеја, *докажаната вина да се замени со претпоставена*. Но, имајќи предвид дека станувало збор за соборлива претпоставка, тоа не се покажало како ефикасна заштита на оштетените од сè поголемиот број нови ствари и вршење на дејности кои претставувале извор зголемена опасност. Во една таква состојба, во замена на претпоставената вина било понудено (на доктринарно ниво, а делумно, потоа, прифатено и од судската практика) *решение* во договорниот однос настанат помеѓу работодавецот и работникот да може да биде внесена посебна клаузула со која се уредува одговорноста на работодавачот за штетите што работникот би ги претрпел при работата од употребата на фабричките и друг вид постројки (*договорна одговорност*).²⁵ Но, ваквото решение колку и да било во духот на еднаквоста на страните, кои на договорна основа влегувале во трудово-правниот однос, честопати се покажувало за неефикасно, па оттука несправедливо. Како негова основна слабост било тоа што при интерпретацијата на договорот (во согласност со начелото на автономијата на волјите) можело да се докажува дека овој однос не содржи доволно елементи од кои може да се заклучи дека постоела волја на

²⁴ Simone David, во своето дело: Responsabilité civile et risque professionnel, 1957, стр. 7, наведува податок од 1896 година според кој во Белгија таа година имало регистрирано 35.000 повреди при работа, од кои 70% останале без надомест за претрпената штета затоа што не можело да се докаже постоење вина на страната на сопственикот на фабриката. Во потврда на тоа зборуваат и податоците кои ги среќаваме кај проф. Mihailo Konstantinović, (Облигационо право, Белград, 1957 година, стр. 145-146). Од нив се гледа дека во Англија 1937 година, само од употребата на автомобилите погинале 6.633 лица, а биле повредени 226.402 лица. Истата година во САД, бројката на погинати изнесува 37.800 лица, за веќе во 1941 да се искачи на околу 40.000 лица. Во продолжение авторот констатира дека не толку далеку (се мисли од времето кога ги држел своите предавања) бројката на погинати во САД надминува еден милион, а на повредените секоја година изнесува околу 1.200.000 лица.

²⁵ Види, Dragan Kostić, op. cit. стр. 30-31.

неговите страни да се гарантира и безбедноста при работа. Тоа едно, и второ, што ваквото решение не било применливо во случаите кога штетата била сторена на трето лице (лице кое е надвор од работниот однос).²⁶ Во тие околности полека но сигурно почнува да созрева *идејата за одговорност без оглед на вината*, во основа базирана на *справедливоста*. Се тргнувало од тоа дека е справедливо сопственикот на фабричките машини и постројки да биде подносителот на штетата и во случаи кога не можело да се докаже постоењето на вина кај него односно и кога претпоставката за негова вина била соборена. Кога сме кај ова заслужува да се нагласи дека врз појавата на објективната одговорност на историската цена, покрај наведеново, свое влијание имале и други причини, во кои несомнено влегуваат: општествените, економските, правно-политичките и други состојби и околности во дадена средина и време. Притоа не може да се одмине и историското наследство за објективната одговорност позната уште од времето на класичното и посткласично римско право, а во одредена мера присутна и во периодот на средновековието. Во случајов станува збор за *објективната одговорност* за штета причинета од *животни и од грабди или од предмети паднати или фрлени од грабда*, како и за објективна одговорност на судијата во римското право, во случај на груба повреда во примената на правото од негова страна.²⁷ Овој вид објективна одговорност, како претходница на современата (модерна) објективната одговорност за која овде станува збор, во некој контекст, беше веќе спомнато, ја познаваат и современите граѓански кодификации.²⁸ Ако за овој вид одговорност за штета, без оглед на вина на штетникот, и може да се каже дека е блиска на објективната одговорност за штета сфатена во модерната смисла на зборот, макар, и сведена на релативно мал број опасни ствари (животните и зградите), поради фактот што во времето во кое се појавила немало други опасни ствари кои претставувале закана за причинување на штета, тоа не може да се каже и за „*праодговорноста*“ на старото (преткласично римско право), сфатена како *праисториски вид објективна одговорност*. Таа се сведува на *одговорност за*

²⁶ исто, стр. 31.

²⁷ За тоа види посебно кај: Иво Пухан и др., Римско право, Скопје, 1996., стр. 313-314; Blagojević Borislav, Rimsko pravo, drugi deo, Beograd 1946; Stojčević Dragomir, Rimsko pravo, Beograd, 1966; Đorđević Živomir, Odgovornost za štetu koju pričiní domaća životinja, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, 1960/3-4, стр. 368-378; Mitić Mihajlo, O naknadi štete pričinjene životinjom, Glasnik advokatske komore, APV, 1961/2, стр. 44-51; Dragan Kostić, op. cit, стр. 17- 24; Karl Salkovski, Institucije s istorijom rimskog prava, 1894, стр. 437; и други.

²⁸ За тоа види, на пример, пар. 1385 (одговорност за штета сторена од животни) и § 1386 (одговорност за штета сторена од зграда) од *Code Civil* и пар. 833 (одговорност за штета причинета од животни) од германскиот Граѓански законик. Со измените на овој закон од 1908 година за штетата причинета од домашни животни, кои се користат за професионална работа со цел да се оствари (постигне) одредена корист, објективната одговорност е заменета со субјективна (и тоа врз основа на докажана вина). За другитете, таканаречени „*дуксузни животни*“ и натаму одговорноста останува објективна. Што се однесува до штетата причинета од уривање на зграда или дел од неа, одговорноста отсекогаш е субјективна (се темели на претпоставена вина).

самиот резултат од штетниковото дејствие – штетата. За тогашниот човек, освен сознанието за причинско-последичниот однос помеѓу штетното дејствие (причината) и штетата (последницата) друго сознание за него не постоело. Тоа ќе рече дека свеста за категоријата вина на штетникот или постоењето на опасен предмет се нешта до кои во тоа време не се стигнало. **Според тоа и не е можно овој вид одговорност да го поистоветуваме со модерните видови на одговорност за причинетата штета: со објективната и субјективната.** Со објективната одговорност (модерната) не е можно да ја споредуваме од едноставна причина што последнава на историската сцена се појавила поради неможноста (со оглед на сложеноста или други својства на стварта и сл.) да се докаже постоењето на вина кај штетникот, а преткласичната одговорност (која нема никаква врска со ваков вид ствар, ниту, пак, со вината која во тоа време воопшто не постоела) се појавила единствено како потреба да се надомести штетата настаната како последица на нечие дејствие. Оттука, да заклучиме, она што овде го среќаваме, како што ќе каже повеќепати цитираниот Dragan Kostić, е една „општа категорија со широка содржина – институт за одговорност за резултат – која не може да се смета идентична ни со еден денеска постоен правен институт, па ниту со правната категорија објективна одговорност на модерното право“. ²⁹ Ние овде ќе додадеме ниту со субјективната одговорност за причинета штета, бидејќи одговорноста за резултат не ја познава и категоријата вина без која и не може да стане збор за субјективна одговорност.

1.3. Услови за објективна одговорност

Покрај страните: штетникот и оштетениот, како носители на облигациониот однос со причинување штета, потребно е и постоење на трите општи услови: штетното дејствие, штетата и причинската врска (каузалитетот) помеѓу дејствието и настанатата штета. **Штетното дејствие**, во случајот произлегува од стварта сама по себе (експлозив, отровна супстанца), од употребата на стварта (автомобил, железница, авион) или од местоположба на самата ствар или, пак од вршењето на дејноста, кои, на одреден начин, секоја од нив претставува извор на зголемена опасност за околината.³⁰

²⁹ Dragan Kostić, op. cit. стр. 12-13. Со таа не сакаме да спориме дека кај овој вид на одговорност не постои елементот на објективност. Ноторно е дека тој постои. Оттука и во теоријата, кај некои автори оваа одговорност ќе ја сретнеме како објективна (на пример кај: Mihailo Konstantinović, Obligaciono pravo ..., Beograd, 1957, стр. 149-150. Но, тој упатува на овој вид одговорност во еден историски контекст дека во примитивните права се одговарало без вина, споменувајќи ја притоа ноксалната одговорност (одговорност на родителот со предавање на детето на оштетениот кое ја направило штетата односно на одговорноста на сопственикот со предавање на животното или робот кои причиниле штета), сепак, не пропушта да укаже дека: „ Теоријата на објективната одговорност е настаната во втората половина на XIX век“ (види, стр.146 од цитираното дело на авторот).

³⁰ Постои мислење во правната теорија дека кај објективната одговорност од опасни ствари и опасни дејности не постои штетно дејствие. Ова од причина што употребата на опасните ствари и вршењето на опасните дејности се

Штетата е последица произлезена од опасната ствар односно од вршењето на опасната дејност. **Причинската врска (каузалитетот)**, пак, е причинско-последичниот однос помеѓу штетното дејствие и штетата, при што штетното дејствие е причината, а настанатата штета последица на таа причина. Во секој случај штетното дејствие, како што видовме, кај овој вид на одговорност се појавува во модифицирана форма, зашто произлегува односно се остварува преку опасната ствар или преку вршењето на опасната дејност. Имено, тргнувајќи од тоа дека објективната одговорност е неразделно поврзана и, би се рекло, условена од постоењето на ствар или дејност кои претставуваат извор на зголемена опасност за нив, може да се каже дека тие претставуваат нејзин четврти, но **посебен услов**. Постоењето на вината кај неа не игра никаква улога, па макар и да постоела кај штетникот. Оттука, оваа одговорност уште се нарекува и **одговорност без оглед на вина**. Местото на вината овде е супституирано **со постоењето на ствар или дејност кои претставуваат зголемена опасност за околината или кратко речено со опасната ствар или опасната дејност**.³¹ При постоење на ваква опасност од наведените предмети и дејности, оштетениот наместо да ја докажува вината на штетникот доволно ќе биде само да докаже дека претрпел штета од одредена опасна ствар или опасна дејност. Тоа иде од таму што: „**Штетата настаната во врска со опасен предмет односно опасна дејност се смета (се претпоставува ав. заб.) дека произлегува од тој предмет односно дејност, освен ако се докаже дека тие не биле причина за штетата**“ (член 159 од ЗОО). Овде, секако, станува збор за **соборлива претпоставка**. Последнава може да ја собори и на тој начин да се ослободи од одговорноста исклучиво имателот на опасната ствар односно вршителот на опасната дејност. Тоа ќе биде случај ако докаже дека штетата произлегува од некоја причина што се наоѓа надвор од опасниот предмет или опасната дејност. Во случајот станува збор за **виша сила** чие дејство не можело да се предвиди, ниту, пак да се отстрани или избегне (пример, земјотрес, поплава, пожар и сл.), од имателот на опасната ствар односно

допуштени. Оттука, се смета дека одговорноста не може да се заснова на противправноста на дејствието која, во случајот, не постои, туку на створениот ризик произлезен од допуштената употреба на опасната ствар, односната дејност. Според ова гледање, штетата не се припишува на „**дејствието на одговорното лице**“ туку на „**подрачјето на ризикот**“ создаден од должникот (за ова види кај: Jakov Radišić, op. cit. стр. 175 и цитирани од него: Lorenz, Lehrbuch des Schuldrechts, II, Band, 11. Auflage, Munchen, 1977, стр. 617. Според второто гледање, и кај овој вид одговорност постои противправност на дејствието. Како аргумент за тоа се зема фактот дека дозволеноста на употреба на опасната ствар или вршењето на опасната дејност не значи и дозволеност со нив на друг да му се причини штета. Со други зборови дозволено е да се употребува автомобилот или авионот, железницата и сл., и со тоа се создава ризик, но не е дозволено да се реализира овој ризик. Последново се чини дека е поприфатливо. И, за него види кај: Jakov Radišić, op. cit. стр. 175 и наведените автори кај него: Ioffe, Sovetskoe graždanskoe pravo, kurs lekciji, deo II, Leningrad, 1961, стр. 447 и Bogdan Loza, Objektivna odgovornost i njena primena u našem pravu, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, XXI, 1973, стр.206.

³¹ Во таа смисла и ќе прочитаеме во член 141 став 2 од ЗОО: „**За штета причинета од предмети и дејности од кои произлегува зголемена опасност од штета за околината, се одговара без оглед на вината.**“

вршителот на опасната дејност, или, пак, за *дејствие на самиот оштетен* односно *дејствие на трето лице*,³² кои тој, исто така, не можел да ги предвиди и чии последици не можел да ги избегне или да ги отстрани.³³ При постоењето на кој било од овие два случаи, од една страна, ја симнува одговорноста на имателот на опасната ствар, односно вршителот на опасната дејност, од друга, пак, доведува до „*одговорност на самиот оштетен*“ во смисла на поднесување на штетните последици од самиот него, односно до префрлање на одговорноста врз третото лице. *Одговорноста* на трето лице, бездруго, е *субјективна*. Притоа, од изложеното погоре јасно произлегува дека во овој случај неговата одговорност почива на *докажана вина*. Како и да е, имателот на предметот односно вршителот на опасната дејност може целосно или само делумно да се ослободи од одговорноста. Целосно ќе се ослободи ако успее да докаже дека штетата исклучиво е настаната поради дејствие на самиот оштетен или од трето лице. Ако, пак, само делумно настанала од дејствието на оштетениот односно од третото лице, *имателот на опасната ствар* односно *вршителот на дејноста* само делумно се ослободува од одговорноста. Во последниот случај, кога за настанувањето на штетата делумно придонело третото лице, тоа на оштетениот му *одговара солидарно со имателот на опасната ствар односно опасната дејност*. Притоа, износот на надоместот кој паѓа врз него *е сразмерен со тежината на неговата вина*.³⁴ Што се однесува, пак, до солидарноста, за која овде станува збор, очигледно е дека таа како правна можност во голема мера ја олеснува правната позиција на оштетениот, така што му дава можност да избира од кого ќе бара надомест на штетата: од имателот на опасната ствар односно вршителот на опасната дејност, од третото лице или, пак, истовремено од двајцата.

1.4. Посебно за имателот на опасната ствар и за вршителот на опасна дејност

Како имател на опасна ствар најчесто се јавува *сопственикот на стварта*. Тој е носител на правната власт врз оваа ствар и истовремено носител на фактичката власт врз неа (владението). Притоа, во случаите кога над стварта ја има правната и владетелската власт, за штетата што ќе произлезе од оваа ствар, (било да е произлезена од својствата на стварта (отров, експлозив), од нејзината употреба (при возење на автомобилот), или, пак, нејзината местоположба (градежен материјал поставен на скеле

³² Притоа, во согласност со член 163 став 5 од ЗОО: „*Лицето со кое имателот се послужил при употребата на предметот не се смета за трето лице.*“

³³ За ова, види член 163 став 1 и 2 од ЗОО.

³⁴ За изложеното погоре во врска со префрлањето на одговорноста врз самиот оштетен или врз трето лице, вклучувајќи ја и делумната одговорност односно солидарната, види го член 163 став 2,3 и 4 од ЗОО.

за изградба на објект), одговара самиот тој како *имател* на оваа ствар.³⁵ Покрај тоа, *имателот одговара за штетата причинета од опасна ствар* и во случај кога *неа ја доверил на трето лице да се служи со неа или на лице кое е инаку должно да ја надгледува, а не е кај него на работа*. Во овие случаи, за да дојде до негова одговорност, потребно е штетата да произлегла од некоја *скриена мана или скриено својство на стварта* за кои имателот *не му обрнал внимание* на лицето на кое му ја доверил стварта да се служи со неа или да ја надгледува. Во овој случај *одговорноста на имателот е субјективна*. Таа се состои токму во необрнувањето внимание да му укаже на третото лице на маните или скриените својства на опасната ствар. Меѓутоа, овде станува збор за *субјективна одговорност* на имателот на опасната ствар, *не кон надвор (спрема оштетениот) туку кон лицето на кое имателот му ја доверил стварта да се служи со неа или ја надгледува*. Во овој случај, *одговорноста кон надвор* (и тоа објективна) *е врз другиот* кому му е доверена стварта на употреба или надгледување, со тоа што во регресна постапка тој има право да го бара износот исплатен на оштетениот.³⁶ Покрај тоа, но без право на регрес, врз другиот паѓа целосната одговорност ако опасниот предмет го одзел од неговиот имател на противправен начин за што имателот не е одговорен.³⁷ За разлика од тоа, сопственикот е оној што исклучиво е одговорен и кон надвор (спрема оштетениот), ако опасниот предмет, со кого е причинета штетата, го доверил на лице кое не е оспособено или не е овластено да ракува со него. *Овде, на место објективна, одговорноста на имателот е субјективна*.³⁸ Основата на неговата одговорност е во пропустот што го направил во однос на лицето на кое му го доверил опасниот предмет. Покрај имателот и другиот, за кои погоре веќе стана збор, во самиот наслов на оваа точка најавивме дека одговорен за штетата еднаков на имателот е и *вршителот на опасната дејност*. Во тоа својство може да се појави секое од *лицата (физички или правни) што се занимаваат со ваков вид дејност*. Таков вид дејност, на пример, е работењето во каменолом со експлозив, пожарникарската дејност и сл. Притоа, за штетата произлезена од вршењето на овие или друг вид вакви дејности одговара, без оглед на својата вина, вршителот на опасната дејност.³⁹

³⁵ Види член 160 од ЗОО.

³⁶ Види член 162 став 2 и 3 од ЗОО.

³⁷ Види член 162 став 1 од ЗОО. Ако постои вина на имателот, на пример, автомобилот кој противправно му е одземен, го оставил на паркинг отворен, а клучот за ставање во погон го заборавил во бравата за палење. Во тој случај, може да се постави прашањето и за негова одговорност.

³⁸ Види член 162, став 4 од ЗОО.

³⁹ Види член 160 од ЗОО.

1.5. Опасна ствар и опасна дејност

Кога сме кај ова, веднаш треба да нагласиме дека објективното право се користи со термините „опасен предмет“ и „опасна дејност“, но без притоа да даде одговор за тоа кои предмети и дејности се опасни. Оваа задача (објективното право „свесно“ ја препушта на правната теорија и судската практика. Така, првовремено во француската правна теорија и судска практика се тргнало од тоа дека само некои од стварите се опасни. Според нив тоа се само оние опасни ствари кои според своите посебни својства барат посебна контрола и надзор да би се спречила опасноста која извира од нив. Притоа се тргнало од законскиот текст на параграф 1384 став 1 на Граѓанскиот законик, кој изречно упатува на одговорноста и за „. ствари кои се имаат на чување.“ Според судската практика станува збор за таква ствар „. за која е потребно чување од причина што опасноста која од неа произлегува може да се пренесе на други“.⁴⁰ Напуштајќи го ова правно гледање на судската практика и доктрина, Касациониот суд на Франција со познатата своја одлука од 13 февруари 1930 година (цитирана претходно) повеќе не прави разлика на опасни и безопасни ствари. Според него секоја ствар е подобна за штетата што ќе ја причини да се обврзе нејзиниот сопственик да ја надомести, без оглед на неговата вина. Покрај ова, во Франција на доктринарно ниво биле присутни и други мислења во поглед на опасните предмети. Според едното од нив, дејствувањето на мртвите предмети е чист апсурд и како таков неодржлив. Оттука, секоја штета настаната од овие ствари е резултат на дејствувањето на човекот, а не на самата ствар. Пандан на ова гледиште е она според кое секогаш кога во настанувањето на штетата активно учество имала некоја ствар, станува збор за дејствувањето на самата ствар, а не на човекот (позната како доктрина на „автономно дејствување на стварите“).⁴¹ Значајна е и судската практика создадена во Франција со донесување на познатата одлука, исто така на Касациониот суд, во врска со судскиот спор поведен од сопругата на покојниот работник на рамеркерот (траектот) од 1896 година, кој загинал од експлозијата на парниот котел. Според неа за опасни ствари се сметат само оние што во себе кријат некоја мана која е резултат на конструкцијата на стварта и е причината за настанувањето на штетата. Притоа, битно е нејзиниот чувар да не се служел со таквата ствар. За разлика од тоа, кај стварите кои дејствувале под влијание на одредено лице (случајот со управување на автомобилот од шофер) одговорноста за штетата настаната при употреба

⁴⁰ Види, Одлука на Касациониот суд на Франција од 11 февруари 1927 година (цитирана кај: Dragan Kostić, op. cit. стр. 80.

⁴¹ Dragan Kostić, op. cit. стр. 82-87.

на овие ствари била субјективна. Се сметало дека причината за настанувањето на штетата во овој случај не се наоѓа во стварта туку во невниманието на управувачот со таквата ствар. Покрај ова, во правната теорија како критериум за разликување на стварите на опасни или неопасни се земал и фактот дали штетата е сторена додека стварта била во движење или, пак, таа се наоѓала во мирувачка состојба. Според едно гледање само активните ствари (стварите кои биле во движење) доведувале до објективна одговорност во случај на причинување на штета при нивното користење. Но не се останало само на тоа туку под одредени услови се зело дека и пасивните ствари, со оглед на положбата што може да ја имаат, би можеле да доведат до настанување на штета. Таков би бил примерот со поставување на столица на кафеанска тераса која при пад може да нанесе штета на некое лице кое случајно минува покрај терасата.⁴²

Кога станува збор на опасните ствари кај нас, за судската практика и правната теорија може да се каже дека, во одредена мера и под влијание на француската практика, прифаќаат дека не е можна стриктна поделба на стварите на опасни и безопасни.⁴³ Тоа од причина што една иста ствар, со оглед на околностите и ситуацијата во која се нашла, некогаш може да биде исклучително опасна (автомобил во движење кој достигнува брзина и до двесте и повеќе километри на час), а во некои други околности и ситуации истата ствар се јавува како, би се рекло, тотално неопасна (случај кога истиот овој автомобил е паркиран и се наоѓа во мирувачка состојба. Но, и во ваква мирувачка состојба, повторно може да стане опасна ствар (ако, на пример, е паркиран на блага удолница и притоа не бил закочен). Но, изнесеново овде не значи дека не постојат и ствари кои, без оглед на дадените околности и ситуации, сами по себе се опасни (разни видови на отровни супстанции, експлозив и сл.). Поради ова, прашањето за опасните ствари и паралелно со тоа за опасните дејности беше оставено на судската пракса и правната теорија. Меѓутоа со Новелата на ЗОО од 2008 година се направи обид, макар, и воопштен да се дадат одредени елементи врз кои може да се опреели постоењето на опасната свар односно опасната дејност. Имено, станува збор за новелираното решение на член 159 од ЗОО. Според него за такви се земат *стварта која со оглед на своите својства, својата употреба, својата положба или со своето постоење, претставува*

⁴² За изнесените гледишта погоре, повеќе види кај: Dragan Kostić, op. cit. стр. 76-90.

⁴³ Овде не се мисли само на македонската судска практика и теорија, туку на целокупната од времето на постоењето на заедничката федерална држава Југославија, но и потоа. За ова повеќе упатуваме на: Enciklopedija imovinskog prava, tom I, Beograd, 1978, стр. 430-447; Гале Галев и Јадранка Дабовиќ – Анастасовска: Облигационо право – Практикум, Книга прва, Скопје, 2001, стр. 120-124 и 306- 310 (компаративна судска практика на поранешните Врховни судови на одделните југословенски републики); Во потврда на ова зборуваат и сите учебници по облигационо право цитирани на соодветни места во овој ракопис.

извор на зголемена опасност за околината (опасна ствар и дејноста чие вршење претставува зголемена опасност од настанување на штета (опасна дејност). Во случајот нашиот законодавец, всушност, го прифати во основа понуденото решение за опасните ствари уредено во Скицата за законикот за облигациите и договорите, подготвена од професорот Михаило Константиновиќ и објавена во 1969 година, како посебно издание на работниот проект на овој законик).⁴⁴ Дефинирајќи ја на овој начин опасната ствар се укажува на постојаната потреба на судот, кој начесто ќе биде во ситуација да проценува дали дадена ствар е опасна или не, да ги зема предвид сите можни околности и ситуации поврзани со стварта и врз таа основа да го донесе конечниот суд дали таа ставајќи ја во овие околности и ситуации, е зголемен извор на опасност или не. Во секој случај, тој посебно треба да води сметка за степенот на опасноста која произлегува од употребата на стварта. Ако опасноста, како што ќе сретнеме во правната теорија, „не ги надминува вообичаените граници на општествената толеранција, таа не е опасна ствар.“ Оттука, цитираниот автор и ќе заклучи: „Само оние ствари од кои произлегува невообичаена (голема) опасност за штета спаѓаат во опасните ствари“.⁴⁵

Што се однесува, пак, до *опасната дејност*, заслужува да се укаже на фактот дека таа најчесто се остварува преку користењето на даден опасен предмет, па поради тоа постои и гледање дека таа сама за себе не претставува зголемен извор на опасност.⁴⁶ Со други зборови, се смета дека таа е апсорбирана во опасната ствар со која се остварува дејноста. Можеби и поради тоа во Скицата на законикот за облигациите и договорите од проф. Константиновиќ, опасната дејност не ја среќаваме посебно. Но, независно од тоа, нашиот Закон за облигационите односи, покрај опасните предмети, одделно ја предвидува и опасната дејност, при чие вршење може да дојде до објективна одговорност за вршителот на таквата дејност, доколку, се разбира, некој од оваа дејност претрпи одреден вид штета.⁴⁷ Во правната теорија за опасна се смета онаа дејност која во себе крие потенцијална опасност, потенцијална можност, за оштетување на личноста или на нечиј имот. Притоа, како пример за таква дејност се наведува палењето на огин

⁴⁴ Со намера за што поцелосно согледување на понуденото правно решение од проф. Константиновиќ, истото интегрално го пренесуваме. Имено, тоа гласи:

„1. *Имаоник ствари, покретних или непокретних, чији положај, или употреба, или особине, или само постоење претставувају повећану опасност за околина (опасне ствари), одговара за штету која потиче од нив.*

2. *Штета настала у вези са функционисањем опасне ствари, или приликом њене употребе, и уопште штета у чијем је настајању ствар материјално учествовала, сматра се да потиче од те ствари, изузев ако се докаже да та ствар није била узрок штете“ (член 136).*

⁴⁵ Види: Jakov Radišić, op. cit. стр. 223.

⁴⁶ Mihailo Konstantinović, Obligaciono pravo ..., Beograd, 1962, стр.134

⁴⁷ Види, член 141, став 2 од ЗОО и новелираниот и новелираи член 159 од ЗОО.

покрај пласт сено или покрај запалива течност, како што е опасна и употребата на експлозивот во руднички јами, во каменоломи или при уривање на згради и сл.⁴⁸

1.6. Основ на објективната одговорност

Во рамките на излагањето погоре, под точката 2.3., веќе беа спомнати општите услови (штетното дејствие, штетата и причинската врска) потребни за настанување на објективната одговорност за причинета штета, како и посебниот услов (опасната ствар односно опасната дејност). При постоење на сите овие услови, беше речено, дека се доаѓа до ниво на конечно настанување на облигациониот однос со причинување на штета, кај кој штетникот одговара за причинетата штета, *без оглед дали за неа е виновен или не е виновен*. Тргувајќи од тоа дека вината кај овој вид одговорност нема никаква улога: *таа не е ниту услов ниту, пак, основ* за одговорноста на штетникот за штетата причинета со опасна ствар, односно опасна дејност, се поставува прашањето: *Во што е, тогаш, основот на овој вид одговорност или поради кој штетникот одговара?* Веднаш треба да кажеме дека за ова прашање не постои еден, туку повеќе одговори на кои во продолжение од излагањето одделно ќе се задржиме.

1.6.1. Теорија на причинување на штетата.

Според неа, *основот (причината)* објективно да се одговара *се состои во самиот факт на причинувањето на штетата од опасната ствар односно од опасната дејност*. Освен тоа, од оштетениот друго не се бара да докаже. Ова гледање во правната теорија е познато под повеќе називи: *теорија на причинувањето; теорија на каузалитетот и сл.*⁴⁹

1.6.2. Теорија на интересот.

Според неа, *основот на одговорноста* на штетникот за причинетата штета со ствар или со вршење на дејност со зголемена опасност се наоѓа во *интересот што имателот на оваа ствар или вршителот на дејноста го остварува (го има) од користењето на стварта, односно од организирањето и вршењето на опасната дејност*. Овој интерес, најчесто, е економски (остварување на профит), но понекогаш, според претставниците на ова сфаќање, може да биде и од некоја друга природа (на пример, морален). Оттука, во правната теорија ова сфаќање е познато како *теорија на интересот*. Оваа теорија во основа се потпира на старото римско начело: *"Ubi*

⁴⁸ Bogdan Loza i Nevenko Misita, Obligaciono pravo, op. cit. стр. 209-210.

⁴⁹ Види, Živomir Đorđević i Vladan Stanković, Obligaciono pravo, 1980, Beograd, стр. 366.

omulumentom ibi est onus”- „ Оној што од одредена дејност или од одредена ствар извлекува корист, справедливо е тој да ја надомести штетата која неговата ствар би му ја предизвикала на друг“.⁵⁰ „Ваквата идеја, ризикот да се врзе за профитот (според Е. Savatier, (како еден од главните претставници на оваа теорија, ав. заб.) одговара на духот на модерните општества“.⁵¹

1.6.3. Теорија на опасноста или теорија на зголемената опасност.⁵²

Оваа теорија тргнува од тоа дека оној што ја контролира опасноста која произлегува од вршењето на определена дејност, тој е и должен да одговара за последицата (штетата) произлезена од таа опасност, независно што дејноста е социјално корисна и не е забранета односно противправна. Основната идеја овде е да се заштити оштетениот така што одговорноста за штетата се префрла врз оној што бил во можност да господари и да го контролира ризикот. Се зема дека со самиот чин на легално отворање на едно „опасно претпријатие“, основачот го прифатил и ризикот и одговорноста за тој ризик.⁵³

1.6.4. Теоријата на гаранцијата.

Според оваа теорија тежиштето од штетникот се префрла на оштетениот. Во таа смисла се посочуваат одреден број негови права кои изречно се гарантираат. Во редот на нив, посебно се набројуваат: правото на живот, телесниот интегритет, материјалната сигурност, правото да не биде оштетен и сл. Притоа, повредата на кое било од овие права од страна на штетникот се смета за напад врз правно гарантираната сфера на оштетениот. Оттука, и штетникот кој ќе повреди некое право на оштетениот од сферата

⁵⁰ Види, исто, стр. 363, како и кај: Dragan Kostić, op. cit. стр. 34-36 и Rene Savatier, Traite de la responsabilité civile, Том I, 1951 стр. 353. Покрај последниот автор, во Франција поддржувач на оваа теорија е и L. Demogue, а во Германија Adolf Merkel. Повеќе за тоа види кај Dragan Kostić, op. cit. стр. 34-36 и кај: D. Stojanović, Osnov odgovornosti u građanskom pravu (реферат објавен во зборникот: Građanska odgovornost (referati i diskusija sa Simpozijuma održanog 11 i 12 februara 1966, Beograd), стр. 13-29.

⁵¹ Dragan Kostić, op. cit. стр. 34.

⁵² Ваквата терминологија за оваа теорија ја срќеваме и во нашето право. Во потврда на ова, на пример, зборува член 141 став 2 од ЗОО. Според него: „ За штета причинета од предмети и дејности од кои (како што вели решението Г.Г.) произлегува зголемена опасност од штета за околината, се одговара без оглед на вина. Слично решение среќаваме и во Основите на граѓанското законодавство на СССР од 1962 (в. член 90).

⁵³ Види, Esser, Gefährdungshaftung, 1941, str. 12 i Max Rumelin, Schadenerzatz ohne Verschulden, 1910, стр. 30 i 46. (цитирано по D. Stojanović, op. cit., стр. 20-21.).

на гарантираните ќе биде должен да ја надомести настанатата штетата произлезена од повредата.⁵⁴

1.6.5. Теорија на вина во врска со чување на (опасната) ствар.

Заслужува со неколку збора да биде спомната и *теоријата на вина во врска на чување на стварта*, која гледано од аспект на нејзиното име изгледа апсурдна. Апсурдна, во таа смисла што иако тргнува од *субјективен терен (вината)*, таа на крајот постепено, но сигурно, завршува на *објективен (одговорност без оглед на вина)*. Оваа теорија ја среќаваме во француската правна мисла и судска практика. Тргувајќи од вината како основен услов врз кој се заснова одговорноста за причинета штета во *Code Civil* (§ 1382 i 1383), долги години во правната теорија и судска практика се настојувало и во случаите кога тешко била докажлива вината на штетникот, тој, сепак, за сторената штета да одговара *врз основа на вина (докажана, претпоставена или договорена)*. Но, иако судската практика и правната теорија никогаш до крај немаат отстапено од принципот на вина, тие, сепак, преку толкувањето на правното решение од § 1384 став 1 на споменатиот Законик, кое бара *должно внимание при чувањето на стварта* од страна на нејзиниот поседувач (чувар), имат дојдено до определбата тој да одговара, *без оглед на неговата вина*, кога поради направениот пропуст во чувањето стварта излегла од негова контрола и направи штета на друг. Тоа и не е друго туку престаува објективна одговорност за сторената штета.⁵⁵

1.6.6. Теорија на создаден ризик.

За неа може да се каже дека е најприфатлива, и тоа како во правната доктрина, така и од судската практика. Основната идеја од која се тргнува кај оваа теорија е дека: *оној што го создава ризикот за настанување на одредена штетна последица, ако до неа дојде, тој и да биде должен да ја отстрани*. На тој начин, во услови на секојдневна употребата на опасни предмети и вршење на опасни дејности, кои создаваат материјална и лична несигурност, нужно се наложува потребата од правна сигурност (од создавање на правен ред и мир, кои постоеле пред употребата на опасната ствар односно пред вршењето на опасната дејност). Правната сигурност се обезбедува на тој начин што се допушта одговорност за сторената штета од опасни ствари и опасни дејности, без оглед на постоењето на вина кај имателот на овие ствари односно вршителот на овие дејности.

⁵⁴ За автор на оваа теорија се смета: Boris Starck, *Essai d'une théorie générale de la responsabilité civile considérée en double fonction de garantie et de peine privée*, 1947, These, str. 34-45.

⁵⁵ За ова види повеќе кај Dragan Kostić, op. cit. 37-38 и, секако, кај авторите на кој упатува тој.

Со ваков однос кон *вината*, тежиштето од неа како *субјективна категорија* се пренесува на *штетната последица*, како *објективна категорија*, која го погодува оштетениот. Имено, за него (оштетениот), овде е битно само тоа натурално или вредносно да *се отстрани настаната штета*, како *правна последица произлезена од создадениот ризик* на опасната ствар односно опасната дејност, а не и дали *имателот* на оваа ствар односно дејност *е виновен или не за оваа штетна последица*. Во секој случај, ако тоа го пропуштиме и низ вредносните критериуми на *правдата и справедливоста како правда во конкретен случај* има свое оправдување. Имено, според овие критериуми би било крајно несправедливо створениот ризик од некого, кој довел до настанување на штета на трет, да се префрли од него врз третиот. Напротив *комутативната правда*⁵⁶ бара оној штоќе го создаде ризикот тој и да ги отстрани последиците од тој ризик.⁵⁷

* * *

Ако на крајот од излагањето е потребно да се извлече одреден заклучок, кој би го изразил заедничкиот именител кај сите овде изложени теории, може да се каже дека тој би гласел: *кај сите нив, без исклучок, на која било од нив, заедничко е тоа што за причинетата штета од опасна ствар или опасна дејност предвидуваат одговорност за штетата без оглед на постоењето или непостоењето на вина на имателот на оваа ствар односно вршителот на оваа дејност. Но, и притоа, како најприфатлива од нив, сепак, останува теоријата на создадениот ризик, со оглед на аргументацијата што ја нуди и посебно на нејзината детерминираност од правдата односно справедливоста како вредносни принципи.*

1.7. Посебни случаи на објективна одговорност

1.7.1. Одговорност во случај на несреќа предизвикана со моторни возила во движење.

При постоење на ваков случај на несреќа возможны се два вида одговорност: *објективна* и *субјективна*. Одговорноста е објективна кога од несреќата предизвикана со судирот на моторните возила во движење штета ќе претрпи трето лице. Притоа,

⁵⁶ За неа види повеќе во излагањето на начелото на справедливост, како едно од основните начела на ЗОО и облигационото право воопшто.

⁵⁷ За ова види повеќе кај: Bogdan Loza i Nevenko Misita, op. cit., стр. 201-203; Živomir Đorđević, op. cit, стр. 363-364; Jakov Radišić, op. cit. стр. 174-175; Mihailo Konstantinović, Građanska odgovornost (Referati i diskusija sa Simpozijuma održanog 11 i 12 februara, 1966 u Beogradu, str. 7-9 i стр. 330- 334, Dragoljub Stojanović, стр. 13-30 Dimitar Machiedo, str. 31-57, Vrleta Krulj, str. 59-92 и други. Уште за ова види и кај: Dragan Kostić, op.cit, стр. 34-36 и други.

третото лице е секое што може да се најде во некое од возилата во движење, освен возачите, како и лице кое е надвор од возилата, а кое од несреќата предизвикана со моторните возила во движење претрпело штета. Во овој случај, **одговорноста е објективна** од причина што возилата при чиј судир е предизвикана штетата на трето лице претставуваат типичен пример на ствари кои претставуваат извор на зголемена опасност за околината. Притоа, тргнувајќи од тоа дека во случајот и двете возила се опасни ствари, нивните имателите, одговараат без оглед на својата вина за штета причинета на трето лице. Притоа нивната одговорност, уште, е и **солидарна**.⁵⁸ Тоа практично значи дека третото лице како оштетено има право на избор: може да бара надомест на штетата од двајцата иматели на моторните возила или само од едниот од нив, без, притоа, да може кое било од овие лица да се повика на тоа дека за настанатата штета не е виновно. Како ќе постапи третото лице, како оштетено, зависи исклучиво од него. Целта овде е јасна. На овој начин на оштетениот му се обезбедува поголем степен на сигурност во однос на заштитата на неговите правни и имотни интереси. За разлика од тоа, за штетата што имателите на моторните возила меѓусебно ќе си ја причинат **одговараат субјективно, а тоа значи врз основа на својата вина**. Ако за причинетата штета е виновен само еден од нив одговара само тој според општите правила кои важат за субјективната одговорност. Меѓутоа, ако постои обострана вина, секој од нив **одговара за вкупната штета** што ја претрпеле **сразмерно со степенот на својата вина**. Ако, пак, кај нив не постои вина за настанатата штета тогаш **одговараат еднакво**, освен ако **причините на справедливост** не бараат нешто друго.⁵⁹ Колку тоа налага отстапување од еднаквиот износ на поднесување на штетните последици е фактичко прашање, за кое судот или друг надлежен орган, земајќи ги предвид конкретните околности (посебно материјалната состојба на едниот и на другиот оштетен), ќе одлучува посебно од случај до случај.

1.7.2. Одговорност за штета предизвикана од предмет со недостаток.

Овој вид одговорност, како и претходната, претставува посебен вид објективна одговорност (одговорност без оглед на вина). За неа одговара производителот кој ќе пушти во промет некој предмет што го произвел. Предметот кој бил пуштен во промет требало да биде со некој **недостаток кој претставувал опасност од штета, а за кој**

⁵⁸ Види член 164 став 4 од ЗОО, но и остаатите ставови од овој член (1,2 и 3) од овој член.

⁵⁹ За одговорноста врз основа на вина и справедливоста види член 164 став 1, 2 и 3 од ЗОО. За овој вид субјективна, а пред тоа и објективна одговорност види кај сите порано цитирани автори на учебници по облигационо право: Bogdan Loza..., L. Milošević, J. Radišić и др.

производителот не знаел. Притоа, колку одговорноста на производителот на предметот пуштен во промет без знаење за недостатокот е *услов за неговата одговорност без вина* толку за неа е *услов и самиот чин на настанување на штетата произлезена од тој недостаток*.⁶⁰ Тоа ќе рече дека, за овој вид на одговорност за штета потребно е истовремено постоење: на предмет произведен и пуштен во промет со недостаток, (независно што недостатокот на предметот претставува опасност за штета); и на настанување на самата штета произлезена од ваквиот предмет пуштен во предмет. Како и да е, *овој вид одговорност, иако објективна, се разликува од одговорноста за штета причинета со опасна ствар*. Во таа смисла *производителот на стварта со недостаток не одговара затоа што е нејзин сопственик односно владетел, туку затоа што ја произвел со недостаток и како таква ја пуштил во промет*. Оттука, за неа и може да се каже дека не претставува друго туку своевидна одговорност за штета произлезена од вршењето на дејноста.

За штетата произлезена од предметот пуштен во промет со недостаток, покрај *производителот*, може да одговара и *продавачот* на таквиот предмет (ако тој е друго лице, а не производителот). Во смисла на тоа зборува и член 476, став 3 од ЗОО. Имено, во него се вели дека: „*продавачот му одговара на купувачот и за штета која овој поради недостаток на предметот ја претрпел на другите свои добра, и тоа според општите правила за одговорноста за штета*.“ Притоа, одговорноста на продавачот во овој случај, за разлика од производителот, е *субјективна (врз основа на неговата вина)* и истовремено *солидарна*. Солидарноста овде произлегува од самиот факт што овој вид одговорност на продавачот не ја исклучува одговорноста на производителот од член 165 став 1 од ЗОО. Што се однесува до *вината на продавачот*, таа, гледано од аспект на општите правила за одговорност за штета (в. член 141 став 1 од ЗОО) само *се претпоставува*. Оттука, ако тој сака да се ослободи од одговорноста, ќе биде должен да докаже дека не можел (и при должното внимание што го имал) да утврди дека стварта што ја продал нема недостаток или својство кое ја прави опасна. Притоа, како *оштетен*, во овој случај, покрај *купувачот* може да се јави и *секое трето лице кое претрпело штета од оваа ствар*, вклучувајќи ги во нив, дури и *вработените кај продавачот*, но не и тој. Последново, поради тоа што тој одговорноста за штетата претрпена од неисправноста на предметот може да ја бара од самиот производител. Покрај овој вид одговорност на производителот, без оглед на неговата вина, тој одговара и за *опасните*

⁶⁰ Види член 165 став 1 од ЗОО.

својства на предметот што го пуштил во промет, а притоа не презел сè што е потребно штетата што можел да ја предвиди, да ја спречи со предупредување, со безбедна амбалажа или со друга соодветна мерка. Меѓутоа, за разлика од неговата одговорност без оглед на вината, во овие случаи таа **одговорност е со вина**.⁶¹ Неговата вина е во тоа што пропуштил да ги преземе погоре наведените барања од цитираниот член 165 став 2 од ЗОО. При што, во случајов се тргнува од **соборливата претпоставка** дека до пропустот на овие барања е дојдено поради **отсуството на потребното внимание** што производителот требало да го има во однос на опасните својства на предметот што го пуштил во промет. Во таа состојба, доколку не ја **собори претпоставката за својата вина** (не докаже дека на негова страна не постои невнимание), тојму одговара на оштетениот за штетата произлезена од опасните својства на стварта пуштена во правен промет според општите права на субјективната одговорност за причинета штета.⁶²

1.7.3. Одговорност за опасност од штета.

Во рамките на излагањето за овој вид одговорност тежиштето ќе биде ставено на три точки: првата од нив ќе биде посветена на причините (гледано низ една историска диоптрија) кои доведоа одговорноста за опасност од штета, покрај другото, да добие и своја граѓанско - правна заштита; втората точка, ќе ги опфати особеностите на овој вид одговорност; и третата,

⁶¹ Види член 165, став 2 од ЗОО.

⁶² Со оглед на ограниченоста на обемот на оваа книга и нејзиниот карактер, не можејќи повеќе да се задржиме на овој многу значаен вид на одговорност за причинета штета, останува да упатиме за неа повеќе да се види кај: Jakov Radišić, *Odgovornost za štetu koju uzrokuje stvar sa nedostatkom*, *Pravni život – tematski broj 1/ 1989 - Zakon o obligacionim odnosima*, стр. 17-26. Во цитираниот труд авторот посебно става акцент на следното: поимот на стварите, на кои се однесува овој вид на одговорност; во што се состои недостатокот кај овие ствари; кога стварта се смета ставена во промет; настанувањето на штетата како претпоставка за одговорност; рокот на траење на одговорноста; и, што е посебно важно, во што се состои основата на одговорноста при пуштањето во правниот промет на ствар со недостаток. Во поглед на последново прашање според авторот во игра се и двете основи: вината и сторениот ризик (одговорност без оглед на вината). Вината како основа, според него, секогаш постои кога штетата е причинета со т.н. индустриски недостаток, укажувајќи притоа дека тоа се однесува и за тогашното југословенско право (посочувајќи го за тоа член 167 став 2 од ЗОО, кој со иста содржина го среќаваме и во ЗОО на Р. Македонија од 2001 (в. член 165 став 2). Во однос, пак на конструкцискиот недостаток на предметот, како што вели тој „...*повеќето правни поредоци*“ ја прифаќаат, исто така, вината. Притоа, ако производителот докаже дека одредени недостатоци не можел да ги создае неговата одговорност отпаѓа. Што значи дека ризикот ќе падне врз потрошувачот (најчесто купувачот). Што се однесува, пак, како што вели тој „... *рефлексната штета од производните и фабричките недостатоци... ситуацијата е различна.*“ Во дел од европските и вон европските земји „... *и овој вид на одговорност се заснова на вината во смисла на широкото сфаќање на поимот.*“ Притоа, наведувајќи дека некои од нив паралелно со субјективната ја допуштат и објективната одговорност, „... *но само за професионалните производители и трговци.*“ Во земјите членки на Европската економска заедница, како што вели тој „... *во начело е утврдена одговорност без оглед на вина.*“ Во поткрепа на тоа го наведува член 1 и 2 од Директивата за хармонизација на правните и управните прописи на државите членки на Европската економска заедница за одговорноста на производитите со мани од 1985 година. Ист е случајот и со правото на Австрија (в. § 4 од Сојузниот закон за одговорноста за производите со мини од 21. о1. 1988). Што се однесува до поранешното југословенско право, тоа пред сите нив, уште, 1978 година ја прифати објективната одговорност за производите со недостатоци (в. член 179 став 1 од ЗОО, како и член 165 став 1 од македонскиот ЗОО, кој е идентичен со југословенскиот (чл.179 став 1).

Со Законот за изменување и дополнување на Законот за облигационите односи, (новела од 2008) овој институт претрпи значајни измени кои се во насока на усогласување на македонското законодавство со правото на ЕУ. За тоа види член 165, 165-а, 165-б, 165-в, 165-з, 165-д, 165-е, од цитираниот закон кој е поместен како посебен Прилог на крајот од овој учебник.

ќе даде одговор на прашањето за правната природа на оваа по многу што специфична, граѓанско - правна одговорност.

1.7.3.1. Причини кои ја условија правната уреденост на одговорноста за опасност од штета.

Овој вид одговорност кај нас е од понов датум. Имено, таа во нашето право за првпат е воведена со донесувањето на поранешниот југословенски ЗОО од 1978 година, во 2001 година прифатен и како македонски (в. член 156 од сојузниот односно член 143 од македонскиот). Потребата за воведување на *одговорноста за опасност од штета* дојде како резултат на сè позачестената загрозеност на човекот и неговата природна околина од забрзаниот технички и технолошки развој (базиран на откривањето на нови природни закони кои сè повеќе наоѓаа своја примена во практиката). Тој (развојот) одамна ја надмина опасноста што доаѓаше од класичните видови на имисии (чад, бучава, непријатни миризби, топлина и сл.) за кои доволна беше традиционалната *соседска заштита* израсната во рамките на *соседското право засновано на теоријата за забрана на злоупотребата на ова право*. Неспорејќи ја и понатаму потребата од веќе воспоставената, некаде од почетокот на 20-от век, соседска заштита (најнапред како заштита од *смеќавање на владението* до кое доаѓало од прекумерните имисии предизвикани од соседот, а подоцна и како *стварно-правна заштита* од погоренаведените и слични на нив имисии, од кои доаѓало до повреда на правото на сопственикот, сфатена во смисла на намалување на употребната вредност, на пример, на земјоделското земјиште од загаденоста на почвата од прекумерност на прашина, чад, фекални води и сл.), нужно се наложи потребата и од *облигационо-правна заштита поставена на многу поширока основа, и тоа* како во однос на *предметот на заштитата*, така и во однос на *субјектите кои бараат заштита* и што е посебно важно *во однос на начинот на кој се постигнува оваа заштита*, (вклучувајќи го тука и правниот инструментариум за нејзиното остварување). Колку е тоа точно, најдобро може да се види ако неа ја споредиме со стварно-правната заштита од времето на поранешна Југославија, па сè до денес), која првовремено се остваруваше со т.н. *негаторна тужба*, предвидена во Законот за основите на сопствено-правните односи од 1980 година,⁶³ а денес, со истата таа тужба, но предвидена во новиот Закон за сопственост и други стварни права од 2001 година.⁶⁴ Последнава (заштита), гледано, низ призмата на

⁶³ Види член 42, во врска со член 5 од овој закон, (Службен лист на СФРЈ, бр. 6/1980).

⁶⁴ Види член 161, во врска со член 11 од овој закон (Службен весник на РМ, бр. 18/2001).

решенијата од цитираните членови во овие два закони, се сведува на тоа сопственикот, вклучувајќи го тука и претпоставениот сопственик, каков што е легаторот и сукцесорот (но не и некој друг кој не влегува во кругот на претпоставените сопственици) на некоја недвижност, во случај на негово вознемирување произлезено од дејствија поврзани со користењето на соседската недвижност од страна на нејзиниот сопственикот, да може, со наведената негативна тужба, да бара да престане тоа вознемирување, а ако со него е причинета и штета да може да бара и надомест на штетата според општите правила за нејзиното надоместување. Од тоа може да се види дека овој вид на заштита е релативно тесно поставена. Зашто исклучиво се остварува во рамките на соседскиот однос произлезен од местоположбата на недвижностите на носителите на правата врз тие недвижности. Имено, носител на правото на заштитата е соседот на сопственикот од чија недвижност доаѓа вознемирувањето (димот, прашината, фекалните води и сл.). Тој, е и страната која може да бара надомест на штетата ако таква настанала како крајна последица од дејствија на овој сосед при користењето на својата (соседска) недвижност. Последниот (другиот сосед) е страната, пак, врз која исклучиво паѓа обврската (да престане со вознемирувањето, а во случај на штета произлезена од него и да ја надомести.⁶⁵ Но, тој, честопати и ја избегнувал таа обврска. Тоа идело оттаму што се земало дека „секој е должен до извесна мера сам да го сноси товарот и последиците од напредокот на општеството изразен во техничкиот и технолошки напредок“.⁶⁶ За разлика од тоа Законот за облигационите односи (прво сојузниот (в. член 156), а потоа и македонскиот (в. член 143) направија радикално поместување на заштитата и тоа не на сопственичката (која и натаму остана да се остварува со негативната тужба) туку, пред сè и над сè, на **облигационо-правната**,⁶⁷ но не исклучувајќи ја уште и управно-правната и кривично-правната заштита.⁶⁸ Имено, според правните решенија од цитираните членови

⁶⁵ Притоа, колку и дали ќе успее во спорот подносителот на негативната тужба условено е од тоа дали другата страна (тужениот) ја повредила законската обврска за отстранување на причините што потекнувале од неговата недвижност, со кои се отежнувало користењето на недвижноста на тужителот, над мерата што е вообичаена, со оглед на природата и намената на недвижноста и на месните прилики или со кои се причинува позначителна штета (в. член 5 од првиот, и член 11 од вториот закон, цитирани погоре).

⁶⁶ Види, Jožef Salma, Odgovornost za opasnost od štete, Pravni život, br. 1/1989, Tematski broj – Zakon o obligacionim odnosima (1978-1988), 1989, Beograd, стр. 28.

⁶⁷ Според проф. Д. Стојановиќ, воведувањето на негативното барање, карактеристично, инаку, за стварното право, на теренот на облигационото право доаѓа под влијание на судската практика на француските судови кои во рамките на прифатената од нив имисиона заштита обезбедувале посебен вид надомест на штета, покрај паричниот (види: V. Morait, Uklanjanje opasnosti u sistemu jugoslovenskog obligacionog prava, Pravni život, 1/89, стр. 45).

⁶⁸ Управно-правната заштита, станува посебно актуелна кога, како резултат на посочениот погоре технички и технолошки развој, почнало сè позачестено и во голема мера да доаѓа до загрозување на основните јавни добра: воздухот, земјиштето и водата, кои од своја страна имаат свое влијание врз материјалните добра, но и врз човекот како биолошки, природно условено суштество). Врз човекот, или поинаку речено врз неговиот психички интегритет, тоа влијание се манифестираше во вид на генетски последици настанати во доменот на генетскиот инженеринг, од радиоактивно зрачење, од употребата на одделен вид лекови, од употребата на пестицидите и сл., како и врз телесниот (интегритет) во вид на т.н. соматски последици. Во секој случај, на управноправно ниво мерките на заштита, најчесто,

(156 односно 143) *облигационо-правната заштита, за разлика од стварно-правната која за свој- централен објект на заштита ја имаше сопственоста на соседот од имисиите кои доаѓаат од недвижноста на другиот сосед, за своја основна цел го има спречувањето на претстојната (реално изгледна) штета.* Тоа значи уште и дека овој вид облигационо-правна заштита е различна и од класичниот (општиот) начин на самата облигационо-правна заштита. Во таа смисла што *според класичната заштита, основната цел не е спречување на настанувањето на штетата туку нејзино надоместување.* Како што ќе видиме, тоа го имаме и тука, но не како редовна појава туку само тогаш кога превентивните мерки за отстранување на опасноста од штета не го дале очекуваниот резултат (да не дојде до штета), како и кога штетата ќе настане при вршење на општокорисна дејност за која е добиена дозвола од надлежен орган. Во овој случај може да се бара само надоместот на штетата која ги преминала *нормалните граници.* Притоа, колку понуденото решение од ЗОО акцентот го става на *превентивната заштита* најдобро може да се види од содржината и правната формулација на ставот 1 од овие членови. Од него, недвосмислено, се гледа дека: „*Секој може да бара од друг да го отстрани изворот на опасност од која му се заканува позначителна штета нему или на неопределен број лица, како и да се воздржи од дејност од која произлегува вознемирување или опасност од штета, ако настанувањето на вознемирувањето или на штетата не може да се спречи со соодветни мерки.*“

Цитираното решение недвојбено го потврдува превентивниот карактер на облигационо-правната заштита. Таа, како што може да се види од ова решение, се постигнува: *а) со отстранување на изворот на опасноста (имисијата)* од кој се заканува настанување на позначителна штета, или *б) со воздржување од дејноста од која произлегува вознемирувањето односно опасноста од штета.* Во секој случај, отстранувањето на изворот на опасноста од штета, како и воздржувањето од дејноста од

биле и се обезбедуваат со актот за давање на концесија за вршење одредена дејност. (пример: производство на електроенергија од атомска централа). Кривично-правната заштита, пак, се обезбедува преку квалификувањето на самата опасност, од која се заканува повреда на одредено правно добро на физичко или на правно лице, како посебно кривично дело. Според кривично-правната теорија опасноста се дефинира како: „...*ситуација во која врз основа на објективно постојни околности може да дојде до повреда на правните добра на некое физичко или правно лице*“, или како „*состојба во која постои блиска и непосредна можност за настанување на повреда*“, или „...*состојба која според објективните околности на дадена ситуација претставува опасност од настанување на штета на правното добро.*“ Притоа за вака определениот поим на опасноста (подигната на ниво на кривично дело), ќе прочитаеме дека „*не претставува никаква флуидна категорија или теоретска конструкција туку реална категорија на кое укажува животното искуство.*“ Во контекст на ова, уште ќе прочитаеме: „*Реалноста на поимот се изведува од објективните елементи: опитното животното искуство и објективното познавање на законите на случувањата.*“ За ова, види посебно кај: Вајиќ Франјо, *Кривично право, опќи ддо, Загреб, 1987, стр. 156; Бабиќ М., Крајња нужда u кривичном праву, Бања Лука, 1987, стр. 81, 83, 85; Џејовиќ В., Кривично-правни аспекти апстрактне опасности код кривичних дела безбедности јавног саобраќаја, Правни живот, 10/1980, стр. 36; i Branko Morait, Uklanjanje опасности u sistemu jugosovenskog obligacionog права, Правни живот, br. 1/89, Тематски број. Закон o obligacionim odnosima, Beograd, 1989, стр. 42 i 43 и др. (според кој е и извршено цитирањето во текстот).*

која произлегува вознемирувањето односно опасноста од штета се обврска на лицето (физичко или правно) кое го создало изворот на опасност од кој се заканува позначителна штета односно на лицето вршител на дејноста од која произлегува вознемирувањето или опасноста од штета. Наспроти тоа стои правото на секој (било тој да е физичко или правно лице), да бара да се пресретне заканата од настанувањето на штетата, *без оглед, притоа, дали лично нему или на неопределен број други лица им претстои закана од позначителна штета односно вознемирување или опасност од штета*. Гледано низ призмата на облигационите односи, ова нè доведува до *страните на тој однос* (носителот на правото на заштитата од настанување на штета и носителот на обврската да се обезбеди бараната заштита да не дојде до штетата). Основно што паѓа во очи овде е тоа што *inter partes* дејството, карактеристично за облигационите односи, од една страна, се задржува, и од друга се напушта. Првиот случај (*inter partes дејството*) го имаме кога подносител на барањето (овластениот) е самото лице на кое му се заканува позначителната штета, а другата страна (обврзаниот) е лицето од кое доаѓа заканата од штета односно вознемирувањето или опасноста од штета. Притоа, обврската на ова лице се однесува односно дејствува само во однос на подносителот на барањето за заштита од настанување на штета. Вториот случај, пак, за разлика од првиот, го имаме кога подносителот на барањето можело, но и не морало лично да биде погоден од заканата на штета односно од вознемирувањето или од опасноста од штета. Во ваков случај обврската на лицето од кое доаѓа заканата од штета, односно вознемирувањето или опасноста од штета, се проширува на „неопределен број лица“ на кои им се заканува опасноста од позначителна штета, вознемирување или опасност од штета. Со тоа за првпат кај се воведува, би се рекло „на голема врата“ на т.н. *популарно (народно) барање* (ако е вонсудско) односно *популарната (народна) тужба*, сфатена во материјална смисла на зборот, (ако заштитата се бара по судски пат). Во секој случај, ако вонсудското барање остане без резултат негова алтернатива станува поднесување на барање пред суд односно користењето на популарната тужба.⁶⁹ Во потврда на тоа зборува решението од став 2 на член 156 од сојузниот односно на член 143 од македонскиот ЗОО. Според него: „Судот, на барање од заинтересираното лице, ќе нареди да се преземат соодветни мерки за спречување на настанувањето на штета или вознемирување, или да се отстрани изворот на опасноста“, ако, како што се вели во

⁶⁹ Повеќе за популарната тужба види кај: Cigoj S., Otškodinsko varstvo okolja v jugoslovenskem pravu (s posebnim pogledom na varstvo okolja v Sloveniji), Ljubljana, 1981. i Danilović J., Popularna tužba, Enciklopedija imovinskog prava ... tom III, 1978, стр. 1004.

продолжение на ова решение, „ *тој самиот не го стори тоа* “ (во случајот се мисли на носителот на обврската кон кој е упатено тужбеното барање и врз кој паѓа и трошокот за отстранетата опасност од штета).⁷⁰ Притоа, заслужува да се нагласи дека определбата на законодавецот да се прошири кругот на лицата кои можат да бараат судска заштита, во врска со погоре наведените околности, е во интерес на граѓанско-правната заштита или истовремено со неа да се заштитат, покрај граѓанските права (имотни и лични) на подносителот, уште повеќе од тоа да се заштитат (генерално гледано) и заедничките општи добра (водата, земјиштето и воздухот), кои подеднакво им припаѓаат на сите (и тоа како на оние од сегашната, така и на идните генерации).⁷¹ Во услови на сè „*поагресивен*“ развој на нови технологии и нови технолошки постројки и производи, кои, од една страна, водат кон прогрес, но од друга претставуваат непосредна закана, и тоа, не само на поединецот и неговите индивидуални права, туку во една временска перспектива, и пошироко од тоа: на човековиот род и природата воопшто, нужно се наложува ваквиот вид на заштита. При ова, колку таа и да го задржува својот граѓанско-правен карактер, толку, а можеби и повеќе добива и јавно-правен. Колку, тоа стои најдобро зборува фактот што сè поголем број дејности се под постојан надзор на пошироката општествена заедница, а не мал број од нив се условени и со добивање на претходна дозвола за нивно вршење, со определување и на условите под кои можат да се вршат. Меѓутоа, укажувајќи на јавноправниот карактер на овој вид дејности, а посебно на концесионираните, кај кои јавноправниот режим е особено изразен, од тоа не смее да се изведе заклучокот дека овој режим, сам по себе, е доволен да обезбеди целосна заштита, па оттука, кај нив и не би била потребна граѓанско-правната. Напротив, како што може да се види од став 3 и 4 на цитираните членови од сојузниот и македонскиот закон за облигационите односи, и кај нив е дадена правна можност „*да се бара преземање на општествено оправдани мерки за спречување на настанување на штетата или за нејзино намалување* “ (став 4), како и „*да се бара* “ и надомест на штета ако до неа дошло при вршењето на овој вид дејност, но само ако таа, како што вели законот „*ги*

⁷⁰ Види Одлука бр.73, во врска со трошоците за отстранувањето на опасноста од штета, списание „Судска пракса“, број 2/1988, стр. 43.

⁷¹ Карактеристичен пример за тоа претстаува осознаената опасност од испуштањето на релативно зголемен процент на штетни хемиски материи во атмосферата кои сè повеќе ја оштетуваат озонската обвивка околу нашата планета (Земја), поради што се создава т.н. „*ефект на стаклена градина*.“ Од неа, како резултат на наглите промени во климатските услови со изразито високи температурни амплитуди), од ден на ден, последиците стануваат се повидливи и тоа, како по здравето и животот на човекот, така и по опстанокот на сиот растителен и животински род на планетата. Познати се и мерките од условно да ја наречеме „*Кјото – програмата*“ на осумте најразвиени земји и економии во светот, но и пошироко на Обединетите нации. Меѓутоа, со жалење може да се констатира дека поради, пред се, егоистичките интереси од сферата на економијата и вкупниот развој на земјата Соединетите Американски Држави сè уште го немаат потпишано Протоколот од Кјото, поради што тој и не се применува од нивна страна.

надминува нормалните граници“ (став 3). Ова е повеќе од потврда дека, на овој терен, на кој општото добро (човековата природна средина) е нужна претпоставка за остварување на заедничките општи, но истовремено, и на поединечните интереси (имотните и лични) на физичките и правните лица, јавно-правната и граѓанско-правна заштита, не само што не се исклучуваат, туку напротив, тие и се дополнуваат.

1.7.3.2. Особености на барањето да се отстрани опасноста од штета.

Неспорејќи го граѓанско-правниот карактер на барањето да се отстрани изворот на опасноста од кој се заканува позначителна штета односно на барањето за воздржување од дејност од која произлегува вознемирување или опасност од штета, останува во продолжение поодблиску да се запреме на него, со цел да дојдеме до одговор за тоа: *дали ова барање отстапува од правилата за граѓанско-правната деликтна одговорност за причинетата штета, во чии рамки и е нормативно-правно уредено или не?* Краткиот одговор на ова прашање е: *во основа отстапува*. Така, *една од разликите се однесува на страните*. За разлика од општите правила за деликтната одговорност кај која страните на штетникот и оштетениот точно се определени, со оглед на односот кој дејствува *inter partes*, овде, како што веќе видовме, тоа не е секогаш случај).⁷² Натаму, наспроти потребата од постоењето на *штетата (во смисла таа да настанала)* како општ услов за воопшто да може да дојде до настанување на облигациониот однос со причинување на штета, а потоа и до одговорност за нејзиното надоместување, нејзиното постоење (настанување), по правило, кај овој вид одговорност, не е услов (не се бара) за да може да дојде до настанувањето на облигациониот однос и врз таа основа да може да се поднесе и барањето односно популарната тужба за отстранување на опасноста од штета. Место неа овде доволно е само постоењето на *изворот на опасноста од кој се заканува настанувањето на позначителна штета*. Иако сè уште претставува само можност од настанување на штета, сепак, со оглед на општото животно искуство и објективното познавање на законите на случувањата изгледно е и неизбежно дека до неа ќе дојде. *Оттука, виртуелно се зема како и да дошло до нејзино настанување или поинаку речено се фингира дека таа настанала*. Вака сфатена *опасноста од штета* се изедначува со *улогата на*

⁷² Ова, бездруго, е условено од природата и значењето на добрата за општа употреба, со чие загрозување под удар не се само правата на одделен поединец, туку и пошироко. Оттука, и правото барањето за заштита да биде поставено од секое заинтересирано лице и создавањето на обврска на другата страна (штетникот), како во однос на подносителот на барањето за заштита, така и во однос на далеку поширок круг лица кои се надвор од кругот на лицата со соседско право, инаку, карактеристично за сопственичката заштита на правото на соседот од закани кои доаѓаат од недвижноста на неговиот сосед.

штетата што ја има како *опиш услов*, потребен за настанување на деликтните облигациони односи. *Опасноста од штета, попримајќи го својството на опиш услов* (каков што е и штетата) овозможува и без реално настанување на штета да дојде до воспоставување на причинска врска помеѓу неа, од една страна и изворот на опасноста (пример, имисија на отровни супстанции во воздухот и почвата), што натаму од своја страна го овозможува и настанувањето на деликтниот облигационен однос, а со тоа и на одговорноста од тој однос. Кога сме кај *опасноста од штета* сфатена како *опиш услов* потребен за настанување на деликтниот однос, треба да се нагласи дека таа (опасноста од штета), покрај ова својство или истовремено со него, го има и својството на *основ на одговорноста*, каков што е случајот и со *ризикот од опасната ствар или од вршењето на опасна дејност* кај класичниот вид на објективната одговорност за штета. Овде, иако опасноста од штета е изедначена со ризикот од штета произлезен од опасните ствари односно од вршењето на опасните дејности, сепак таа пропуштена низ призмата на *санкцијата, преку која се реализира конкретниот вид одговорност*, ако така може да се каже, *е различн основ од оној кај одговорноста за штета сторена од опасна ствар и од вршење на опасна дејност*. Имено, додека *санкцијата* кај одговорноста за штета од опасни ствари и опасни дејности секогаш е *репараторна* (натурално или вредносно се санира штетата до која дошло од опасните ствари односно дејности), кај опасноста од штета таа, пак, по правило, е *превентивна*. Превентивна во таа смисла што предизвикувачот на опасноста од штета се санкционира *пред да настане самата штета*. Конкретно, тој по поднесувањето на барањето да се отстрани опасноста од штета не е само должен, туку е и одговорен да преземе *соодветни општествени мерки и дејствија* со помошта на кои ќе ја *отстрани опасноста од штета*, која, инаку ако не биде отстранета се заканува со настанувањето на позначителна штета (пример, да вгради пречистителен филтер на фабрички оцак, да направи пречистителна станица на отпадните води и сл.). Колку овде акцентот е ставен на *превентивноста* зборува и фактот што во случај на пропуштање од страна на носителот на изворот на опасност да ја отстрани опасноста од штета, *судот по барање на заинтересираното лице*, не чекајќи да дојде до настанување на очекуваната штета, *е овластен да нареди (и на некој друг) да се преземат соодветни мерки за спречување на настанувањето на штета* или *вознемирувањето* или *да се отстрани изворот на опасноста, на товар на самиот држател на изворот на опасноста*.⁷³ Ако се има во вид до какви сè последици можело

⁷³ Види член 156 став 1 и 2 од сојузниот и член 141 став 1 и 2 од македонскиот закон за облигационите односи.

да дојде уште во времето на донесувањето на поранешниот закон за облигационите односи (1978 г.) во услови на современиот технички и технолошки и воопшто цивилизациски развој кој, сам од себе, секојдневно создава големи ризици од штета, при чие настанување тешко и да било возможно нејзино квалитетно отстранување⁷⁴, разбирлив станува *превентивниот карактер* на одговорноста на имателот на изворот на опасноста од штета, која според нашето право, но и пошироко⁷⁵ се остварува со помошта на новоуредениот правен институт: *барање да се отстрани опасноста од штета*.⁷⁶ Меѓутоа, изнесеново овде не треба да се разбере дека превентивната санкција е правило без исклучок. Напротив, ако, и при сè што е направено на превентивен план, но и без тоа да е сторено ако дојде до настанување на штета, може да се бара нејзино отстранување односно надоместување. Во прилог на тоа дека овде не е исклучена можноста за одговорност за надомест на штета зборува и правното решение од член 143 став 3 од ЗОО (цитирано нешто подолу), а се однесува на вршењето на концесионираните дејности. Дури и нешто повеќе. Во правната теорија постои и мислење дека *покрај материјалната штета* (ако настанала овде) *може да се бара и нематеријална*. Тоа, според ова мислење, би било тогаш кога од некои видови на имисии доаѓа до повреда на човечкиот психички интегритет.⁷⁷ Притоа, признавајќи дека не постои изречно правно решение, ниту пак создадена судска практика за надомест на нематеријална штета настаната од одреден вид имисии, се упатува на можната примена на одредбите од ЗОО кои го уредуваат прашањето за барање да се престане со повреда на правата на личноста, како и оние за правото на материјално надоместување на нематеријалната штета, во

⁷⁴ За ова види посебно кај: Mahnič M., *Odškodinsko varstvo okolija v primenu onesnaženja reke Krupe in podtalnice s polikloriranimi bifeniil*, Pravnik, Ljubljana, 1986, br. 1-2.

⁷⁵ Види: Закон за заштита на (природната) средина во САД од 1970 год. Во согласност со овој закон, а по барање на поединци, повеќе стопански проекти во САД пред да бидат реализирани биле запрени. Како пример за тоа се наведува случајот во Maruland во кој дошло до прекин на изградба на голема атомска централа (види за тоа: N. K. Johnson, *Environmental litigation, Lessons from the court, Civil Engineering ASCE*, 1/1972); Граѓански законик на Чехословачката социјалистичка република, член 417, став 2; и Граѓански законик на Германската демократска република, член 323, 325, 328 и член 329. Последните два законици, како и американскиот, но и нашиот, акцентот го ставаат на превентивната заштита, а не како репараторната.

⁷⁶ Превентивноста како карактеристика на институтот: „барање да се отстрани опасноста од штета“ е обележје и на кривичните дела на загрозување кај кои се зема дека истите се завршени и пред настанување на последиците (повреда на правно заштитените добра). За тоа види повеќе кај: Čejović B., *op.cit.* стр. 36-37; и Vabić M., *op. cit.* стр. 85 I 100-101. Кога станува збор за оправданоста на превентивноста, наместо по секоја цена да се чека настанување на штетата, па дури тогаш да се оди кон одговорноста на штетникот, во правната теорија ќе прочитаме: „*Догматското инсистирање на чистотата на принципот на отштетното право и чекање на настанувањето на штетата, па да би уследела одговорност, во современите општествени услови би било правно-политичко промашување и би значело своевиден правнички мазохизам.*“ (види, V. Morait, *op. cit.* стр. 41).

⁷⁷ Притоа, посебно се укажува на различните видови генетски последици „во доменот на генетскиот инженеринг, делување на зрачењата, лековите, пестицидите и сл.“ (види, J. Salma, *op. cit.* стр.33).

случај на претрпени душевни болови поради повреда на правата на личноста (в. член 157 и член 200 став 1 од цитираниот сојузен закон).⁷⁸

Што се однесува, пак, до **противправноста** на штетното дејствие, во случајот: **изворот на опасноста** од кој се заканува настанување на позначителна штета, заслужува да се нагласи дека нејзиниот лимит, како што ќе сретнеме во правната теорија „. се поместува од линијата на забраната на намалување на туѓ имот кон забрана на загрозување на физичкиот или имотниот интегритет со имисија независно од границите утврдени со поединечната административна дозвола“. ⁷⁹ Колку овде јасно и да е посочено дека поединечната административна дозвола за вршење на одредена дејност сама по себе не ја исклучува одговорноста на имитентот во поглед на загрозувањето кое би произлегло од имисиите сфатени како извор на опасност од кој се заканува позначителна штета, сепак во теоријата и практиката сè уште постојат колебања, кои често одат и дотаму што ја исклучуваат противправноста, а оттука и одговорноста на имитентот повикувајќи се токму на дозволеноста на дејноста што тој ја врши. Во прилог на ваквото гледање се зема аргументот за „.постоење на должност за поднесување на опитите (имисиони) последици на прогресот од страна на сите субјекти на општеството“. ⁸⁰ Наспроти тоа, како што вели истиот автор постои изградена „. теорија и практика (со нејасни контури) за толерантната и нетолерантната мерка на имисии.“ Притоа тој го поставува прашањето: „дали нетолерантната мерка на емисија секогаш се појавува во поимот на пречекорување на административната дозвола или во поимот на загрозување на средината, надвор од мерките во кругот на условите во административниот акт на дозволените имисии.“ Според него, што и за нас е прифатливо: „Поимот на противправноста мора да се помести од границите на индивидуалните управни акти на теренот (често егзистенционален) на загрозувањето во поширока смисла, имајќи го во вид и содејството на дозволеното имисионо однесување со другите дозволените имисиони дејувања, односно нивното вкупно загрозување на правните заштитени добра на општеството“. ⁸¹ Во насока на ова треба да се толкува и решението од нашиот закон за облигационите односи, кога вели дека: „Ако штетата настане во вршењето на општокорисна дејност за која е добиена дозвола од надлежниот орган, може да се бара само

⁷⁸ Цитираните членови со иста содржина, но со променета нумерација ги содржи и македонскиот ЗОО. Првиот од нив е нумериран како член 144, а вториот како член 189.

⁷⁹ Види, J. Salma, op. cit. стр. 31.

⁸⁰ Исто, стр. 31.

⁸¹ Исто, стр. 31.

надомест на штета која ги **преминува нормалните граници**“ (член 143 став 3), како и „преземање на општествено оправдани мерки за спречување на настанувањето на штетата или за нејзино намалување“ (член 143 став 4). Тоа практично значи дека во проценката дали во конкретно дадена ситуација од вршењето на општокорисна дејност штетата што настанала е во рамките на вообичаените (очекувани односно толерантни) последици и дали преземените мерки за нејзино спречување односно намалување соодветствувале на ова или, пак, штетата што настанала ги преминала „нормалните граници“ и во контекст на тоа преземените мерки за нејзино спречување или намалување не биле доволни, судот, својата конечна оценка ќе треба да ја донесе земајќи ја предвид конкретно дадената ситуација, но не само како поединечен случај, туку ставајќи ја во релативно содејство со други вакви и слични ситуации (збирни имисии), кои постоеле во исто време и на ист простор, но и пошироко. Само на тој начин и може да се оцени колку настанатите последици и преземени мерки биле во рамките на нормалните граници или, пак, ги преминале овие граници, поради што и дошло до настанување на поединечни правни последици или можело да дојде до нив, но и до збирно загрозување на имотните и лични права на неопределен круг субјекти (загрозување на почвата, водата и воздухот заедно или поединечно).⁸² Но, изнесено овде не треба да се сфати дека поединечно настанатите случаи на опасности од штети и конкретно настанатите штети од овие случаи, доколку постојат, а при тоа (истовремено) не постојат други такви или слични случаи, дека нивните сторители се изземени од одговорност. Напротив, одговорност постои и за овие случаи, но со таа разлика што оценката за нивното постоење и одговорноста за нив се вршаат поединечно.

1.7.3.3. Правна природа на одговорноста за опасноста од штета.

Приведувајќи го кон својот крај излагањето за одговорноста од опасност од штета, останува само уште да се даде одговор на прашањето за правната природа на овој вид одговорност. Со други зборови да се одговори: според кои правила ќе се одговара во случај на опасност од штета: според општите правила кои важат за објективната одговорност за причинета штета или, пак, според нив, но модифицирани на целите кои сакат да се постигнат со воведувањето на овој вид одговорност? Одговорот на прашањето е дека, **начелно се појдува од општите правила на објективната одговорност,**

⁸² Кога сме кај ова заслужува да се укаже дека се отвора дилемата од кого може да се бара одговорност: од еден од сторителите или од сите нив (од сите емитенти на штетни материји). Во вакви случаи едни се залагаат за солидарна одговорност на сите сторители (имитенти), а други пак, предлагаат воведување посебен вид на осигурување кое би го покривало подрачјето на имисиите. За ова види посебно кај: Jožef Salma, O imisijama i naknadi štete od imisija, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, br. VIII/1974; Vorgić Nikola – Salma Jožef, Vodno pravo, Enciklopedija imovinskog prava ...tom III, стр.789.

за потоа да бидат сообразени (модифицирани) со содржината на, повеќе пати овде цитираната одредба од член 143 на ЗОО. Ако оваа одредба поодблиску се погледне (што, впрочем, и беше направено во претходната точка) јасно од неа се гледа дека при постоењето на опасност од штета, од која се заканува позначителна штета, оштетениот е доволно, (каков што е случајот и кај причинувањето на штета од опасна ствар или при вршењето на опасна дејност), само да докаже дека во дадениот случај постои изворот на опасноста (причината) од кој реално е да се очекува настанувањето на позначителната штета (последницата) за врз таа основа натаму да може и да побара да се отстрани опасноста од штета. Последново, за создавачот (имитентот) на опасноста, и не е друго, туку претставува негова одговорност да го стори тоа. Ова, практично, значи дека и овде одговорноста на создавачот (имитентот) на опасноста од штета, како и кај штетата настаната од опасна ствар или од вршење на опасна дејност, е **одговорност без оглед на неговата вина**. Со други зборови, тоа значи дека таа **одговорност е објективна**. Меѓутоа, сепак, споредена со објективната одговорност до која доаѓа со причинување на штета од опасна ствар или од вршење на опасна дејност, тоа веќе беше спомнато, таа е **посебен модифициран вид на овој вид одговорност**. Притоа, модифицираноста кај неа се манифестира на повеќе начини за кои, во основа, веќе и стана збор во претходната точка. Во оваа пригода, заради потсетување, но и поради контекстот што го бара тоа, ќе повториме некои од нив. Еден од овие начини, секако, е оној што тесно е поврзан со превентивното дејство на одговорноста за опасност од штета. Имено, самиот факт што овој вид на одговорност, во основа има, **превентивна**, а не **репараторна цел**: во смисла да го спречи настанувањето на штетата што се заканува позначително да дојде од дадениот извор на опасност, а не преку неа да се овозможи надоместување на веќе настанатата штета (што, инаку, секогаш е случај кај основниот вид објективна одговорност, но и пошироко) **доведува до тоа барањето да се отстрани опасноста од штета (изворот на опасноста) да може да се поднесе и пред да дојде до настанување на штетата од тој извор на опасност**. На овој начин, всушност, се доаѓа до т.н. **пресретнување на штетата**, која во отсуство на ова, според редовниот тек на работите, очигледно е дека сигурно ќе настане, а згора на тоа по својот обем и износ, честопати, може да биде (како што претходно спомнавме) со несогледливи размери и со последици кои натурално или вредносно, можеби, и никогаш не можат да бидат отстранети или многу тешко ќе може да се дојде тоа (добар пример за тоа е хаваријата која во втората половина на XX век настана со атомската централа „Чернобил“ (Украина) или примерот со атомската централа „Козлодуј“ во соседна Бугарија, која поради заканата од

настанување на последици од поголеми размери, по барање на Европската унија е исклучена од употреба).⁸³ Во зависност од видот на изворот на опасноста, кој се заканува да предизвика позначителна штета или од видот на вознемирувањето, кое во крајна линија, исто така, може да доведе до настанување на одредени штетни последици, овој вид одговорност, исто така беше веќе речено, покрај својата превентивна природа се карактеризира уште и со тоа што има повеќе свои појавни форми на граѓанска санкција. Така, судот, во сообразност со природата на изворот на опасноста, кој се заканува со настанување на позначителна штета односно од природата на видот на вознемирувањето, а во согласност со одредбата од член 143 од ЗОО, ќе го определи и конкретниот вид граѓанска санкција. Во еден случај тој (судот) може да *„нареди да се преземат соодветни мерки“* со кои ќе спречи *„настанувањето на штета или вознемирување(то)“* (пример, поставување на пречистителни филтри на фабрички оцаци, изградба на пречистителни станици за прочистување на индустриските води и фекални одводи). Во друг случај може да нареди *„да се отстрани изворот на опасноста на трошок на држателот на изворот на опасноста, ако тој самиот не го сторил тоа“* (примерот со *„Чернобил“* и *„Козлодуј“*, спомнати нешто погоре и сл.). Во трет случај, кај **концесионираните општокорисни дејности** (дејности кои се вршат врз основа на добиена дозвола од надлежен орган) може да се нареди односно да се *„бара преземање на општествено оправдани мерки за спречување на настанувањето на штетата или за нејзино намалување“* (пример, преземање соодветни заштитни и безбедносни мерки при ископ на руда во подземни услови (пример, рудник *„Злетово“*- *Пробиштип*, *„Саса“*- *Македонска Каменица* или *„Тораница“*- *Крива Паланка*), или на отворен простор (пример, *„Бучим“*- *Радовиш* или *„Суводол“*- *Битола*), вклучувајќи ја во тие мерки дури и **привремената забрана да се врши дејноста** (пример кај нас со топилницата за олово и цинк *„Злетово“* – *Велес*) Кај овие дејности, по правило, се избегнува изрекување на **трајна мерка за престанување на вршење на дејноста**, но во исклучителни случаи и тоа е можно (примерот со атомската централа *„Козлодуј“* – Бугарија). Покрај овој вид санкции, во случаи во кои преземените мерки останале без очекуваниот резултат, или пак, кога тие не биле преземени, поради што дошло до настанување и на одреден вид

⁸³ Дobar пример претставува и случајот од 1945 година кога САД за првпат во историјата на човештвото во воени цели ги фрли врз јапонските градови Хирошима и Нагасаки двете атомски бомби. Познато е дека на лице место загинаа стотици илјади луѓе, тотално беа разрушени двата града, соматска (телесна) штета претрпеа илјадници озрачени граѓани, а земјата, водата и воздухот беа долготрајно тешко контаминирани. Покрај тоа, дојде и до т.н. генетска штета, која со мутирање на гените на озрачените лица многу години (скоро до денес) ја трпеше идното потомство (во смисла што се раѓаа деца со геми телесни деформитети (без раце, нозе, со две глави, па се раѓаа дури, и како накази).

штета (материјална или нематеријална), оштетениот (во случајот, најчесто како сложена страна), покрај правото да бара да се нареди некоја од напред наведените граѓанско-правни санкции (кои, спомнавме погоре, и не секогаш се само граѓански, туку и административни – случајот со концесионираните дејности), има и право да бара да му биде надоместена претрпената штета настаната од соодветниот извор на зголемена опасност или од самото вознемирување. Во последниот случај станува збор за одговорност и надомест за штета кои се решаваат според општите правила кои важат за објективната одговорност, како и според општите правила на надомест на материјалната и нематеријалната штета, но сообразени секако, со специфичностите на конкретниот случај. Така, на пример, кога станува збор за штета произлезена од вршење на општокорисна (концесионирана) дејност „... може да се бара само надомест на штетата која ги преминува нормалните граници“ (член 143 став 3 од ЗОО). Кога ќе биде тоа случај е фактичко прашање кое од случај до случај ќе треба да биде разгледувано и решавано соодветно на неговите специфичности.⁸⁴ Приведувајќи го излагањето за одговорноста за опасност од штета кон својот крај останува само да укажеме на фактот дека, со оглед што за останатите модификации кај овој вид одговорност, беше доволно елаборирано во претходната точка, во ова прилика на нив не се здржуваме. Меѓутоа, кога надвор од контекстот на ова излагање, се зборува за различностите што таа ги има во однос на општиот вид објективна одговорност (одговорноста без оглед на вина) укажуваме дека тие секогаш треба да се имаат предвид.

На самиот крај од излагањето за посебните видови објективна одговорност, заслужува да кажеме дека традиционално во компаративното право како посебни случаи на објективна одговорност за причинета штета ги среќаваме следните видови: *а) одговорноста за штета сторена од животни и б) одговорноста за штета настаната од градежен објект. Кај нас, тие за првпат се право се уредија со цитираната новела на ЗОО од 2008 година.*⁸⁵ За начинот на нивната уреденост и за специфичностите кои

⁸⁴ Во контекст на изложеното за опасноста од штета како посебен вид објективна одговорност, упатуваме да се види следната судска практика: Решение на Врховен суд на Република Македонија, Гзз. бр.23/81 од 16.04. 1981; Пресуда на Врховниот суд на Р. Македонија, Рев. бр.35/82 од 31.08.1982; Пресуда на Врховниот суд на Р. Македонија, Рев. бр.19/84 од 08.05.1984; Пресуда на Врховниот суд на Р. Македонија, Рев. бр. 1258/93 од 03.02. 1994; Пресуда на Врховниот суд на Р. Македонија, Рев. бр. 1185/96 од 04. 02. 1996; Пресуда на Врховниот суд на Р. Македонија, Рев. бр. 406/97 од 12.11.1998; Решение на Врховниот суд на Р. Македонија, Рев. бр. 1080/97 од 04.03.1999; Решение на Врховниот суд на Р. Хрватска, Рев. бр. 1253/83 од 30.06. 1984; и Решение на Врховниот суд на Б и Х, Гж. 157/85 од 14.11. 1985 (сите цитирани според: Г. Галев и Ј. Дабовиќ Анастасовска, Облигационо право – Практикум, книга прва, 2001, стр 109-111 и 305)..

⁸⁵ Цитираната Новела на ЗОО од 2008, е поместена како посебен прилог на крајот од овој учебник.

постојат кај нив, споредени со оние од оптите и посебни решенија, кои се однесуваат на објективната одговорност за причинета штета, упатуваме да се видат одредбите од Новелата и тоа: член 156-ж – 165-и (посветени на „Одговорноста на штета од животни“); и член 165-ј – (посветен на „Одговорноста за штета од градежод“).

II. ОД СУДСКАТА ПРАКТИКА:

Член 143

1. При одлучување по барање за злоупотреба на правото, судот е овластен да испитува дали во конкретниот случај не станува збор евентуално за барање да се отстрани опасност од штета од член 156 на ЗОО (нов член 143) и според законските прописи да го реши спорниот случај.

(Пресуда на Врховниот суд на Македонија Рев. бр.35/82 од 31.08.1982)

2. Во согласност со член 156 став 2 од Законот за облигационите односи не постои обврска на сопственикот на далеководот, кој е извор на опасност, да го отстрани, ако тужителот спротивно на одобрението за градба, објектот го подигнал на таква висина што самиот се довел во зона на опасност.

Од образложението:

Материјалното право е правилно применето кога се има предвид утврдената фактичка состојба. Врз основа на изведените докази во текот на редовната постапка првостепениот суд утврдил, а второстепениот суд прифатил дека тужителот и неговиот брат се сопственици на куќа со двор. Куќата е со димензии од 10,45 и 11 метри. И покрај тоа што таткото на тужителот имал одобрение за градба само на приземје, тужителот изградил приземје, кат и ниско поткровје. Уште пред да се изгради објектот во овој реон имало два далноводи кои поминувале над локацијата каде е изградена подоцна куќата, така што сега едниот далновод кој поминува над куќата е на растојание од куќата на 0,3 метри, растојанието на куќата со другиот далновод кој поминува покрај стреата на куќата е 0,5 метри, а покрај балконот 1,5 метри. За изградба на куќата таткото на тужителот не прибавил енергетска согласност.

По мислење на овој суд, при вака утврдена фактичка состојба, пониските судови во побиваната со која е потврдена првостепената пресуда, правилно го примениле материјалното право кога тужбеното барање на тужителот да се задолжи тужениот да изврши реконструкција и поместување на двата далновода и тоа на доволна оддалеченост за да би можело да се обезбеди нормално и безбедно користење на зградата на тужителот, а кои поминуваат и во близина и над куќата на тужителот, го одбиле како неосновано.

Во конкретниот случај не е спорно дека двата далноводи се вкрстосуваат над парцелата на тужителот и од таква раздалеченост покрај и над куќата на тужителот, го оневозможуваат безбедното користење на истата. Вака гледано, точно е дека овие два далеководи се извор на опасност во смисла на член 156 став 1 од Законот за облигационите односи. Меѓутоа, правилен е заклучокот на пониските судови дека и покрај тоа што далноводите претставуваат опасност по животот на лицата кои живеат во куќата на тужителот, тужениот не е во обврска истата да ја дислоцира. Ова од причина што предметните далноводи постоеле и пред да се изгради објектот, а со градежната дозвола на тужителот му било одобрено градење само на приземјен објект. Тужителот со самото тоа што не се придржувал кон одобрението дадено во градежната дозвола, туку покрај приземје, изградил и кат и ниско поткровје, самиот се довел во опасна состојба. Тужителот менувајќи ја местоположбата на објектот и подигајќи го објектот во висина со пречекорувањето на дадената градежна дозвола сам се довел во зоната на

опасност, па со тоа не може да бара од тужениот да врши отстранување и дислоцираше на предметните далеководи. По мислење на овој суд и покрај постоењето на изворот на опасност, тужениот - држателот на тој извор не е во обврска да го отстрани изворот на опасност во смисла на член 156 став 2 од Законот за облигационите односи, доколку тужителот сам со свои дејствија се довел во зона на опасност.

(Пресуда на Врховниот суд на Република Македонија, Рев.бр.907/96 од 20.11.1997 година, Збирка на судски одлуки 1997, книга VI, Скопје, 1998)

3. Барањето да се задолжи тужената работна организација да изгради бетонски потпорен ѕид, заради спречување на одрон на земја, поради висинската разлика настаната со ископ на земјиштето кое граничи со спорното место на тужителот, треба да се третира како барање да се отстрани опасност од штета (од чл.156 од ЗОО - нов чл.143). Застареноста на таквото барање не може да настапи се додека постои опасност од штета.

(Пресуда на Врховниот суд на Македонија, Рев. бр. 19/84 од 08.05.1984 година)

4. При постапување по барање на заинтересирано лице да се задолжи друг да го отстрани изворот на опасноста од кој на оној кој бара му се заканува позначителна штета нему или на неопределен број лица, судот претходно ќе испита дали со преземање на соодветни мерки е можно спречување на настапување на штета или вознемирувањето, а дури потоа ќе се наложи воздржување од дејноста од која произлегува вознемирувањето

(Решение на Врховниот суд на Македонија Гзз. бр. 23/81 од 16.04.1981 година)

5. Сопственикот има право да бара од соседот да го отстрани изворот на опасност со санирање на терасата која пропуштала вода и продира во неговиот стан.

Од образложението:

Ревизијата е неоснована.

Првостепениот суд утврдил, а второстепениот суд прифатил дека тужениот е сопственик на стан кој се наоѓал на поткровје. Составен дел на станот на тужениот била терасата која ја покривала целата површина од детската соба и дел од претсобјето и тоалетот на тужителот. Терасата на тужениот пропуштала атмосферска вода која влегувала во станот на тужителот. Продирањето на водата спрема наодот на вештото лице било поради пропустот од сливникот, оштетените керамички плочки, ивицата на цоклето на керамичките плочки и ѕидот од терасата. За отклонување на штетата било нужно да се изведе нова хидроизолација по целата површина на терасата.

На утврдената фактичка состојба, пониските судови правилно го примениле материјалното право кога го уважиле тужбеното барање на тужителот. Согласно член 156 став 1 и 2 од Законот за облигационите односи, тужителот има право да бара од тужениот да го отстрани изворот на опасноста од кој настапила штетата на станот на тужителот, со санирање на терасата која пропуштала вода и таа продираше во неговиот стан.

(Пресуда на Врховниот суд на Република Македонија, Рев.бр.406/97 од 12.11.1998 година, Збирка на судски одлуки 1998, книга VII, Скопје, 1999)

6. Сандаците со пчели во двор сами по себе, не претставуваат извор на опасност за непосредниот сосед, па имателот не е во обврска да ги дислоцира.

Од образложението:

Врховниот суд на Република Македонија оцени дека е правилен заклучокот на второстепениот суд дека во случајов согласно член 156 став 1 од Законот за облигационите односи тужителката нема основ да бара од тужениот да ги отстрани сандаците со пчели како изворна опасност, бидејќи пред се бавењето со пчеларство не претставува опасна дејност, од друга страна тужениот повеќе години се бавел со оваа дејност, чувајќи сандаци во своето дворно место. Исто така правилен е заклучокот и дека со оглед на досегот на пчелите кој може да биде до 3 километри од местото на локацијата, изворот на опасност не мора да се пчелите на тужениот, особено што од доказите произлегува дека и други соседи на странките имаат сандаци со пчели.

(Пресуда на Врховниот суд на Република Македонија, Рев. бр. 1185/96 од 04.02.1998 година, Збирка на судски одлуки 1998, книга VII, Скопје, 1999)

7. Игателот на опасен предмет (далековод) е должен да ги преземе сите дејствија меѓу кои и сечење на гранките и стеблата во пречник што претставува сигурна оддалеченост од водовите, како не би настапиле несакани последици, па во таков случај сопственикот на пресеченото дрво нема право на надомест на штета.

Од образложението:

Ревизијата е основана.

Во овој спор првостепениот суд го уважил тужбеното барање на тужителката и го задолжил тужениот да и ја надомести штетата во износ од 57.120,00 денари со законска затезна камата сметано од денот на пресудувањето до денот на исплатата а која штета била причинета на начин што целосно биле исечени гранките од трите ореови стебла а делумно исечени гранките на едно ореово стебло и исечени две стебла од сливи во нивата сопственост на тужителката.

Основани се ревизиските наводи да поради погрешна примена на материјалното право, фактичката состојба од страна на пониските судови е непотполно утврдена.

Преку нивата на тужителката поминувал далеководот од две жици (ниско напонска мрежа) изградени во текот на 1968 година, а со која се вршело обезбедување и напојување со електрична енергија на селото О. Првостепениот суд прифатил за утврдено дека во време на воспоставувањето на далеководот не биле расчистени имотно - правните односи со сопственикот на недвижноста но со оглед дека жиците од далеководот биле на соодветна висина поставени во тоа време не и сметале на недвижноста на тужителката. Во 1996 година тужената страна преку свои работници во почетокот на месец јуни извршиле сечење на гранките од четирите ореови стебла и биле исечени во целост две сливи што сметале на жиците на далеководот. На 21.06.1996 година во постапката за обезбедување на докази, судот излегол на лице место и притоа ја констатирал најдената состојба дека се пресечени гранките и двете сливи но притоа не ја констатирал местоположбата на гранките од ореовите стебла и двете сливови стебла споредено со нивното растојание од (ниско напонската мрежа). Првостепениот суд при утврдувањето на фактичката состојба и донесувањето на првостепената пресуда

прифатил дека е обврска на тужениот да ја надомести штетата што произлегува од таму што гранките на ореовите стебла и двете сливови стебла биле исечени, дека дрвата биле насадени пред воспоставувањето на далеководот и тие со својата висина тогаш не преставувале пречка на далеководот во висината од 57.120,00 денари.

На утврдената фактичка состојба судовите го задолжил тужениот да ја надомести штетата со законска затезна камата. Второстепениот суд донесената одлука ја потврдил.

По мислење на Врховниот суд на Република Македонија пониските судови при донесувањето на побиваните пресуди ги немале во предвид подзаконските акти - правилникот за техничките нормативи за изградба на надземни електро енергетски водови со номинален напон ("Службен лист на СФРЈ" бр.65/88), донесен врз основа на член 30 став 1, 4 и 5 од Законот за стандардизација ("Службен лист на СФРЈ" бр.38/77),што во согласност со член 5 од Уставниот закон за спроведување на Уставот на Република Македонија се применува како републички пропис. Во член 117 е предвидено дека сигурносната оддалеченост од кој и да е дел од стеблото изнесува 3,0 метри. За водоводи со номинален напон од 110 КД сигурносната оддалеченост мора да се одржи и во случај на паѓање на стеблото, при што сигурносната оддалеченост се мери од спроводникот во неотклонетата положба.

Врз основа на наведените одредби судовите биле должни со сигурност да утврдат дали исечените гранки од ореовите стебла и исечените сливи се наоѓале во сигурносниот простор предвиден во согласност со Правилникот, и ако тие се наоѓале во тој простор тогаш тужениот како имател на опасниот предмет е должен да ги преземе сите дејствија со чистење на гранките и стеблата и одржување на мрежата како не би настапиле несакани последици. По мислење на Врховниот суд на Република Македонија, во случај да тужениот се стекнал со право на службеност по пат на одржувачка,и во случај да отстранувањето на гранките и дрвата го сторил во пречник како што тоа е наведено во правилникот што преставува сигурност на оддалеченост на водовите од стеблата и гранките, тогаш на тужителката не и следува надомест на штета.

(Решение на Врховниот суд на Република Македонија, Рев. бр. 1080/97 од 04.03.1999 година, Збирка на судски одлуки 1999, книга VIII, Скопје, 2000)

Член 157

1. Кога работата се врши под организација и надзор на тужителот, а со средство за работа вилушкар и соработник на тужениот, тужениот не одговара за надомест на штета по член 170 од поранешниот ЗОО (нов член 157).

(Пресуда на Врховниот суд на Македонија Рев. бр. 536/81 од 08.09.1981 година)

2. Не одговара за надоместок на штета сопственикот на соседната недвижност, што е зафатена со пожар што настанал на друга туѓа недвижност и преку недвижноста на тужениот се проширил и на објектите што се сопственост на тужителот.

(Пресуда на Врховниот суд на Македонија, Рев. бр. 364/86 од 10.04.1986 година)

Член 159

1. Кога преплашен коњ од непрописно управување на возило сторил штета заедницата за осигурување на имот и лица по основ осигурување од одговорност

за надомест на штета причинета со моторно возило должна е да ја надомести така причинетата штета.

(Пресуда на Врховниот суд на Македонија, Рев. бр. 756/82 од 08.02.1983 година)

2. Стакленото шише наполнето со газирана минерална вода претставува опасен предмет, затоа што се наоѓа под притисок и може да експлодира. Ако при експлозијата се направи штета, се одговара врз принципот на објективна одговорност.

Од образложението:

Во редовната постапка пониските судови утврдиле дека шишето со минерална вода е произведено од правниот претходник на второтужениот, а го имал првотужениот, и истото експлодирало во моментот кога тужителот како работник на првотужениот за време на појадок се обидел да го употреби.

При ваква состојба Врховниот суд на Република Македонија наоѓа дека правилно пониските судови нашле дека во случајов тужените се одговорни за штетата и солидарно ги задолжил истите да ја надоместат на тужителот врз принципот на објективна одговорност, што е во согласност со одредбите од член 173,174 и 200 од Законот за облигационите односи.

Неосновани се наводите во ревизијата да во случајов треба да се одговара за штетата врз принципот на претпоставена вина. Ноторно е познато дека минералната вода преработена и складирана во шише, како што е тоа во конкретниов случај, се наоѓа во состојба на притисок, односно кога се најде во слободна состојба при отворање ослободува гасови, што доведува до заклучок дека самото шише од стакло наполнето со таква вода е во состојба на напон, внатрешен притисок што е секогаш во состојба на опасност од експлозија, па како таков претставува опасен предмет.

(Пресуда на Врховниот суд на Република Македонија Рев.бр.418/90 од 7.06.1990 година, Збирка на судски одлуки 1990-1996, книга V, Скопје, 1997)

Член 160

3. Осигурителната организација која на трето лице му ја надоместила претрпената штета има право на регрес спрема сопственикот на возилото кое не е осигурено, од одговорност спрема трети лица и во случај кога возилото го управувало друго лице по овластување од сопственикот, а не сопственикот.

(Пресуда на Врховниот суд на Македонија, Рев.бр.618/81 од 12.01.1982 година)

4. За штета сторена од животно одговара сопственикот на животното, а доколку оштетениот придонел штетата да настане или да биде поголема отколку што би била инаку, надоместот може сразмерно да се намали.

Од образложението:

Не постои суштествена повреда на одредбите од процесната постапка од член 354 став 1 точка 13 од ЗПП, која ревизијата ја гледа во тоа што постои противречност меѓу изреката на пресудата на Општинскиот суд и образложението на истото. Ова оттаму

што, видно од таа пресуда, тужбеното барање на тужителот е уважено, а во образложението е објаснето од кои причини е така одлучно и не постои никаква противречност меѓу причините за уважување на тужбеното барање и одлуката на судот.

Не постои ни погрешна примена на материјалното право, ако се има предвид утврдената фактичка состојба во редовната постапка. Утврдено е дека на планината Г. во место викано К. напасувал свои овци тужителот, тужениот и сведокот. На тој ден кучињата на тужениот нападнале свиња на тужителот и ја искасале. Од повредите свињата паднала на земја, тоа го видел сведокот Ј. и сведокот А. кој тогаш наишол, поточно откако сведокот ја видел тргнал кон тужениот да му го соопшти виденото, но не го нашол и тогаш се сретнал со споменатиот сведок А. и заедно отишле на местото каде што свињата била падната, но не ја нашле. Наредниот ден свињата е најдена во свињарникот на тужителот на одредени места и виселе меса, а на стомакот била пробушена. Преку ноќта пцовисала. Ноќта зафатило невреме, почнал да врне снег и не постоела можност свињата да се префрли во селото. Тужителот со сведокот Љ. ја измерил свињата, од неа извадиле 9 прасиња, а бидејќи била маторица, нејзиното месо не било годно за јадење. Тужениот не сакал да му ја плати на тужителот побараната штета. штетата е утврдена на 280.000,00 поранешни динари.

При така утврдена фактичка состојба, пониските судови го уважиле тужбеното барање на тужителот и го задолжиле тужениот на тужителот да му ја надомести штетата за утврдениот износ, заземајќи правно стојалиште дека тужениот е должен штетата да ја надомести, бидејќи причината за пцовисување на свињата е касањето од кучињата, сопственост на тужениот. Тужениот е задолжен на утврдениот износ да плати камата со тоа што Општинскиот суд одлучил каматата да тече од 11.11.1992 година, сметано од поднесувањето на тужбата, а Окружниот суд преправајќи ја во тој дел пресудата одлучил каматата да тече почнувајќи од 18.01.1993 година, но во овој дел пресудата со ревизијата не се напаѓа. Со таквото одлучување, Врховниот суд на Република Македонија оценува дека пониските судови правилно го примениле материјалното право, иако се повикуваат на одредбите од ЗОО наместо правните правила на имотното право, а според кои за штета спорена од животни одговара сопственикот на животното.

Ревизискиот навод дека во случајот требало да се применат одредбите од член 192 од ЗОО, т.е. висината на штетата да се намали затоа што тужителот имал можност пцовисаната свиња да ја употреби за изработка на сапун, овој суд го оцени како неоснован затоа што, како што веќе е речено, во случајов не се применуваат одредбите од ЗОО, а и според правните правила навистина може да се намали штетата под услови од член 192 од ЗОО, но во случајов е утврдено дека поради невремето тужителот не можел свињата да ја транспортира до селото и не сакал да ја искористи за било каква намена.

(Пресуда на Врховниот суд на Република Македонија, Рев. бр. 1175/93 од 1.02.1994 година, Збирка на судски одлуки 1990-1996, книга V, Скопје, 1997)

5. Општината, односно сега единицата на локалната самоуправа е одговорна за штетата предизвикана од сообраќајна незгода што се случила на улица во градот, доколку до незгодата дошло поради тоа што нејзин надлежен орган пропуштил да постави соодветен сообраќаен знак на местото каде што порано постоел.

Од образложението:

Ревизиските наводи дека тужената општина не е пасивно легитимирана за водење на овој спор, односно дека нема нејзина обврска за поставување на сообраќајни знаци низ улиците на градот, дека таа е обврска на Републичкиот инспекторат за патишта, е неоснован од следните причини:

Според одредбите од член 200 од Законот за безбедност на сообраќајот на патиштата ("Службен весник на СРМ" бр.21/ 84), местата за поставување на безбедносна ограда за заштита на пешаците, посебните технички и други места за безбедност на децата на приходите кон училиштата, мерките за безбедност при изведување на работи на пат и лоцирање на објекти во зоната на раскрсници, како и поставувањето, отстранувањето и заменувањето на сообраќајните знаци ако тоа го бараат сообраќајните и безбедносните причини во населените места, ги определува, утврдува односно организира општинскиот орган на управата надлежен за работите на сообраќајот, по претходно прибавено мислење од општинскиот орган на управата надлежен за внатрешни работи. Овој закон важел во времето кога се случила сообраќајната несреќа односно кога е предизвикана штетата.

Сега според одредбите од член 16 од Законот за локалната самоуправа ("Службен весник на РМ" бр.52/95), единицата на локалната самоуправа во рамките утврдени со Уставот и Законот имаат право со статутот да вршат работи и преземаат активности од локално значење кое не се ставени во надлежност на органите на државната власт. Во следниот член 17 од истиот закон наброени се конкретните работи кои самостојно ги вршат единиците на локалната самоуправа, при што во точка 13 стои дека го уредуваат одржувањето на уличната и сообраќајната сигнализација во согласност со закон.

Од цитираните законски одредби произлегува дека во конкретниот случај тужената општина преку наведениот негов орган била должна да го постави отстранетиот сообраќаен знак на улицата пред наведената раскрсница по која се движело патничкото возило на тужителот. Бидејќи тужената општина тоа очигледно не го сторила и критичниот ден поради тоа што не постоел знакот на местото каде што порано стоел, а не по вина на возачите - учесници во незгодата, предизвикана е штетата на возилото на тужителот, таа е должна да ја надомести истата. Останатите причини за ваквото одлучување содржани во побиваните пресуди во целост ги прифаќа и овој Суд.

(Пресуда на Врховниот суд на Република Македонија, Рев.бр.251/96 од 24.09.1997 година)

Член 163

6. Имателот на опасната ствар ќе се ослободи од одговорноста за надомест на штета причинета од опасен предмет на штетникот, ако докаже дека ги презел сите потребни мерки и заштитни средства да ја избегне или отстрани штета, а оштетениот притоа не се придржувал на нив.

Од образложението:

Ревизијата е основана.

Основани се ревизиски наводи за сторена суштествена повреда на одредбите од процесната постапка од член 354 став 2 точка 13, бидејќи побиваната со која е потврдена

првостепената пресуда е нејасна и неразбирлива, не содржи причини за решителните факти, така што истата не може во целост да се испита.

Во овој спор првостепениот суд утврдил, а второстепениот суд прифатил дека кај тужениот имало повеќе нови машини за обработка на дрво, кои машини биле фабрички изработени и обезбедени според пропишаните фабрички стандарди. Тужителот кој не бил во редовен работен однос кај тужениот, најчесто работел на машината циркулар. Критичниот ден после работното време во фирмата дошла странка со цел да купи талпа. Бидејќи имало потреба од скратување на талпата, требало да биде активирана машината кратилица. Откако била исклучена машината се чекало да се запре вртењето на пилата за кое било потребно време околу една минута. Иако, сведокот Т. му се обратил на сведокот Г. за подесување на машината, тужителот без никој да му рече ниту пак да го задолжи со тоа, самоиницијативно скокнал велејќи дека знае да ја подигне машината, пуштил рака во левиот дел од машината за да ја поткрене, а пилата се уште не била застаната со вртењето, па од невнимание му била зафатена раката и пресечена.

Врз основа на вака утврдената фактичка состојба пониските судови во побиваната со која е потврдена првостепената пресуда утврдиле дека тужбеното барање на тужителот против тужените за надомест на материјална и нематеријална штета е неосновано. При ова пониските судови согласно член 177 став 2 од Законот за облигациони односи, застанале на стојалиште дека причина за настанување на штета не претставува опасната ствар, туку штетата настапила како резултат на дејствијата на тужителот кои на свој ризик и самоиницијативно без тоа да му биде наредено од претпоставениот, одлучил да ја активира, односно да ја подигне машината.

По мислење на Врховниот суд на Република Македонија, ваквиот заклучок на пониските судови не произлегува со сигурност од изведените докази. Во текот на редовната постапка останале нерасчистени прашања кои што се од решително значење за правилно одлучувањето по спорот.

Според член 174 став 1 од Законот за облигациони односи, за штета од опасен предмет одговара неговиот имател, а за штета од опасна дејност одговара лицето што се занимава со неа, а во став 2 е предвидено дека како имател се смета сопственикот на предметот, како и општественото правно лице кое има право на располагање, односно на кое предметот му е даден на времено користење. Во член 177 став 2 од истиот закон, предвидено е дека имателот на предметот се ослободува од одговорност и ако докаже штетата настанала исклучиво со дејствие на оштетеникот на трето лице кое тој не можел да го предвиди и чии последици можел да ги избегне или отстрани. Во конкретниот случај пониските судови не утврдиле со сигурност дали штетата настанала исклучиво од дејствието на тужителот и дали имателот на предметот - тужениот ова не можел да го предвиди и последиците да ги избегне или отстрани. Оттука пониските судови не утврдиле дали тужителот бил остручен за ваков вид на работа, односно дали тој имал соодветни квалификации за ваков вид на работа, со оглед на тоа дека се работи за опасен предмет, циркулар при чие работење е зголемена опасност, па во смисла на ова и дали тужениот пред да го прими на работа проверил дали тужителот е остручен за ваков вид работа. Покрај ова, пониските судови не утврдиле кога тужителот започнал да работи кај тужениот, дали тој порано работел на ваков вид на машина, за да би можело да се утврди дали тужителот имал одредено работно искуство, како и тоа дали тужителот бил задолжен од страна на тужениот да обавува вакви работни задачи. Бидејќи се работи за опасен предмет, во текот на редовната постапка пониските судови не утврдиле дали работодавецот имал предвидено заштитни мерки и заштитни средства при обавувањето

на ваков вид на работа, и доколку ги имал дали овие мерки и заштитни средства му ги обезбедил на тужителот. Поради ова, по мислење на овој суд, погрешен е заклучокот на пониските судови дека штетата настанала исклучиво како последица на дејствието на тужителот, а од причина што во конкретниот случај станува збор за објективна одговорност, бидејќи штетата настанала во врска со опасен предмет, а при ова пониските судови не утврдиле со сигурност дали тужениот ги презел сите потребни мерки за да се избегне или отстрани штета, за да би можело согласно член 177 став 2 од Законот за облигационите односи тужениот да се ослободи од одговорност.

Со оглед на горе изнесеното, Врховниот суд на Република Македонија, согласно член 394 став 1 од Законот за процесната постапка, одлучи како во изреката.

При повторното судење, пониските судови треба со оценка на постојните и изведување на нови докази со сигурност да утврдат дали тужениот имал предвидено заштитни средства и мерки за ваквиот вид на работа и дали тие му ги обезбедил на тужителот, со оглед на тоа дека се работи за опасен предмет, дали тужителот бил остручен, односно дали имал квалификации за обавување на ваков вид на работа, дали тужителот бил задолжен од страна на тужениот да извршува ваков вид на работни задачи, а од што ќе зависи и одговорноста на тужениот за настанатата штета.

(Решение на Врховниот суд на Република Македонија, Рев. бр.49/98 од 27.05.1999 година, Збирка на судски одлуки 1999, книга VIII, Скопје, 2000)

7. Градската депонија за смет е опасен предмет, поради што во случај на спор за надомест на штета предизвикана од пожар настанат во депонијата не се пресудува по правилата на Законот за облигационите односи за субјективна одговорност, туку по правилата за објективна одговорност.

Претпријатието кое стопанисува со депонијата може да се ослободи од одговорноста за штетата само ако се исполнети условите од член 177 од Законот за облигационите односи.

Од образложението:

Ревизијата е основана.

Основан е наводот во ревизијата да поради погрешна примена на материјалното право, нецелосно е утврдена фактичката состојба. Имено од изведените докази првостепениот суд покрај другото утврдил, а второстепениот суд прифатил, дека градската депонија за смет на општината, со која стопанисува тужениот, ја користат повеќе субјекти од подрачјето на оваа општина. При исфрлањето на сметот, посебно од индустријата, се случувало да се исфрлат и неорганички материји кои под дејство на надворешни фактори се подложни на самозапалување. Ѓубрето во депонијата тужениот го засипувал и нагазувал со булдожер, за да не дојде до запалување. Но, на ден 12.08.1994 година, во време кога во депонијата немало присутен работник на тужениот, околу 13-14 часот во депонијата била истурена хартија и цигари - шкарт, а во депонијата веќе тлеел оган. Како дувал силен ветар дошло до запалување на хартиите низ депонијата, кои под дејство на ветерот го прелетале заштитниот појас, зафаќајќи ги парцелите од ЗИК каде имало остатоци од слама, при што дошло до појава на голем пожар, кој го зафатил и имотот на ЗИК на кој биле лоцирани пчелните друштва на тужителот од кои 7 биле целосно уништени, така да вкупната штета е утврдена на износ од 151.480,00 денари. Тужениот

ги превземал сите пропишани мерки за заштита од пожар, меѓу кои и стругање на сувата вегетација во ширина од 30-60 метри, но до пожар сепак дошло.

При така утврдената фактичка состојба пониските судови го одбиле тужбеното барање на тужителот, тужениот да му ја надомести штетата, раководејќи се од околностите од член 154 од Законот за облигациони односи за одговорноста на туженото претпријатие по основ на претпоставена вина, од што заклучуваат дека не постои каузалитет меѓу превземените односно непреземените дејствија од страна на тужениот и причинетата штета, туку дека штетата е резултат на силниот ветар, кој како настан не можел да се предвиди ни да се спречи, заради што претпријатието не одговара.

Меѓутоа, Врховниот суд на Република Македонија оценува дека со ваквото одлучување судовите погрешно го примениле материјалното право, зошто ги испуштиле од вид одредбите од член 173 и 174 од Законот за облигациони односи за објективна одговорност - одговорност за штета од опасен предмет или опасна дејност, имајќи предвид дека депонијата сама по себе е опасен предмет, бидејќи претставува извор на опасност.

Поради наведеното следуваше побиваната и првостепената пресуда да се укинат и предметот врати на повторно судење на првостепениот суд.

При повторното постапување потребно е првостепениот суд да го има во предвид горното укажување, за основот на одговорност на тужениот според принципот на објективната одговорност, во кој правец целосно да ја утврди фактичката состојба со испитување на постоење на условите од член 177 од Законот за облигациони односи за ослободување од одговорност на тужениот како имател на опасен предмет. Согласно ова да утврди дали во случајов ветерот, кој критичниот ден на настанувањето на штетата силно дувал, претставува причина што се наоѓала надвор од предметот, а чие дејство не можело да се предвиди или избегне и која може да ја исклучи или намали одговорноста на тужениот за надоместување на штетата.

(Решение на Врховниот суд на Република Македонија, Рев.бр.618/96 од 26.02.1997 година, Збирка на судски одлуки 1997, книга VI, Скопје, 1998)

Член 164

8. Тужениот како осигурител одговара за штетата по основ на осигурување од автоодговорност само во случај кога за настанувањето на штетата ќе биде одговорно осигуреното лице по основ на автоодговорност за штета на трети лица.

Од образложението:

Ревизијата е неоснована.

Неосновани се наводите во ревизијата за погрешна примена на материјалното право, кога се има предвид утврдената фактичка состојба. Имено, во редовната постапка како неспорно било дека на 12.10.1993 година на крстосница се случила сообраќајна незгода, во која биле оштетени возилото на тужителот управувано од неговиот син и друго возилото и двете осигурени од одговорност кај тужениот. Во постапката е утврдено дека ниеден од учесниците не е виновен за незгодата. Критичниот ден сообраќајниот знак за задолжително запирање, кој синот на тужителот требал да го почитува, поради пропуст

на ЈП РЕ, не бил во функција, (бил покриен со гранки), па истиот не можел да го види, а другиот учесник имал предимство на поминување. На ваков начин учесниците биле доведени во заблуда околу определувањето на предимство на минување на крстосницата. Тужениот ја надоместил штетата на другиот учесник, а штетата на тужителот само ја утврдил во висина од 18.119,00 денари, но не му ја надоместил зошто оценил дека тој е одговорен за незгодата.

Врз основа на вака утврдената фактичка состојба првостепениот суд го уважил тужбеното барање и го задолжил тужениот да му ја надомести штетата на тужителот, поаѓајќи од тоа кога веќе од истата незгода тужениот ја надоместил штетата на другиот учесник, нема причини тоа да не го стори на тужителот кога не е утврдена одговорност на синот на тужителот, повикувајќи се притоа на одредбите од член 178 од Законот за облигационите односи.

Меѓутоа, второстепениот суд во С. ја преиначил првостепената пресуда, одбивајќи го тужбеното барање на тужителот.

Врховниот суд на Република Македонија оценува дека второстепениот суд правилно заклучил дека тужениот има обврска за надомест на штета по основ на осигурување од автоодговорност, само во случај кога за настанување на штетата ќе биде одговорно лицето осигурено кај него по основ на автоодговорност за штети причинети на трети лица, односно кога е виновен неговиот осигуреник. Како во случајов за настанатата сообраќајна незгода не е виновен, ниту еден од учесниците, не постои обврска на страна на тужениот за надомест на штетата на тужителот, при ситуација да во случајов ЈП РЕ не ја обезбедил функцијата на сообраќајните знаци. Од овие причини Врховниот суд на Република Македонија го оцени како неоснован и без значење наводот во ревизијата на тужителот дека следува надоместок на штета со оглед дека неговиот син не е одговорен, а штетата е предизвикана од учество во сообраќај со моторни возила.

(Пресуда на Врховниот суд на Република Македонија, Рев.бр.1435/95 од 09.01.1997 година, Збирка на судски одлуки 1997, книга VI, Скопје, 1998)

9. Друштвото за осигурување кај кое е осигурено товарното моторно возило од автомобилска одговорност за штета причинета на трети лица, одговара за нематеријалната штета на третото лице до сумата на осигурување на кое е осигурено возилото чиј возач е виновен за сообраќајната несреќа, независно од тоа што третото лице било во друго патничко возило учесник во несреќата.

Од образложението:

Ревизијата е основана.

Во текот на редовната постапка првостепениот суд утврдил, а второстепениот суд прифатил дека на ден 23.8.1999 година тужителот се наоѓал во патничко возило кое било управувано од сега покојниот С.С. Во тоа возило биле 5 лица. Предизвикана била сообраќајна несреќа со товарно возило. Од сите 5 лица што биле во тоа возило жив останал само тужителот. Загинале возачот С. С. и лицата В.Б., М.Т. и Д. М. Тужителот е роден на 2.4.1978 година. При сообраќајната несреќа ги здобил следните повреди врз основа на лекарската медицинска документација: набивање на граден кош, набивање на тороколумбална кичма - обострано, набивање на лев тестис со изразено поткожно крварење, искршени два заба во долната вилица. Тужителот се лекувал и бил во болница

во Медицински центар во К. - Хируршко одделение од 23.8.1999 година до 25.8.1999 година, а потоа се лекувал и кај други соодветни установи. Има последици, по однос на физички бол на повредените места, кој бил јак и траел само 1 час, додека бил во болница и му се давало аналгетик за смирување на болките. По 1 час болките биле од среден интензитет во период од 15 дена, а потоа по протекот на тој временски период од 15 дена во наредните 15 дена болките биле од слаб интензитет. Како последица на сообраќајната незгода, тужителот претрпел тешка телесна повреда на главата и рбетот. Тоа дошло како последица на ударот во вилицата, истиот удар бил пренесен во мозокот предизвикувајќи оштетување на мозокот во париеталната десна регија на мозокот со сите свои последици на невролошки план на левата половина од телото. Поради настанатата флексиона повреда условена од дејството на директна механичка сила врз тораколумбалниот дел од рбетниот столб дошло до протрузија на дискот и нивен притисок врз ишјалгичниот нерв, со појава на болка во половината и долната лева нога. Оваа болка може да не се јави кога настанала повредата, туку подоцна, односно по повлекување на шоконата состојба на нервот. Повредата на нервот е директно поврзана со сообраќајната несреќа. Поради скршување на двата предни заба, тужителот има лесна болна осетливост при цваќање од десната страна и се работи за лесна термичка осетливост односно за лесна телесна повреда. Тужителот во моментот на несреќава трпел примарен страв, медицински оправдан од стресот што го добил за време на сообраќајната несреќа, од јак интензитет но краткотраен, колку што трае и несреќата, а натаму секундарен ствар и зависи од натамошното лечење, а исто така кај тужителот се јавила и душевна болка во врска со намалената општа активност и нагрденост.

На основа таква утврдена фактичка состојба пониските судови делумно го усвоиле тужбеното барање како во изреката на првостепената пресуда. Основ за такво одлучување судовите наоѓаат во утврденото дека тужителот се здобил со телесни повреди на телото, како последица од сообраќајната несреќа. Тужителот претрпел физички бол, страв, душевни болки поради намалена животна активност и нагрденост, поради што има право на надомест на нематеријална штета според член 200 од Законот за облигационите односи. Досудените износи за физички бол 100.000,00 денари, за намалена животна активност 150.000,00 денари, за нагрденост 750.000,00 денари и за претрпен страв 31.134,00 денари претставуваат доволна сатисфакција за нанесените повреди што ги здобил тужителот. Неосновано е тужбеното барање на тужителот за останатиот дел на барањето за бараните повисоки износи по истите основи, од причини што со пресудата од 1.12.1999 година и со вонсудска исплата, веќе бил досуден и исплатен вкупен износ од 2.760.000,00 денари, а износите кои ги бара тужителот над досудените износи го надминуваат износот на денарска противвредност од 100.000 германски марки, утврден како лимит за исплата по овие основи во одредба на член 60 од Законот за осигурување (ЗО), ("Службен весник на РМ " бр.49/97). Не се работи за солидарна одговорност на имателите на моторни возила без оглед на вината за настанатата несреќа, бидејќи ова било во спротивно со погоре цитираната одредба од ЗО.

Врховниот суд на Република Македонија наоѓа дека пониските судови одлучувајќи на наведениот начин погрешно го примениле материјалното право поради што и фактичката состојба е нецелосно утврдена, на што основано се укажува во ревизијата, поради следното:

Согласно член 57 став 1 од ЗО, сопственикот, односно корисникот на моторно возило и на приклучно возило е должен да склучи договор за осигурување од одговорност за

штети што со употреба на моторно возило (во натамошниот текст осигурување од автомобилска одговорност) ќе им ја причини на трети лица поради смрт, телесна повреда, нарушување на здравјето, уништување на предмети, освен од одговорност за штети за предметите што ги примил на превоз.

Согласно член 60 став 1 од истиот закон, износите на кои мора да се договори осигурување од автомобилска одговорност пресметани во денарска противвредност по курсот на Народната банка на Република Македонија на денот на уплатата не може да бидат пониски од: 200.000 германски марки за товарни возила и автобуси и 100.000 германски марки за сите други возила. Според ставот 2. од истата одредба, обврската на друштвото за осигурување за надомест на штета по основ на осигурување од автоодговорност не може да биде повисока од износите што се утврдени во став 1 на овој член, ако со договорот за осигурување не е договорен повисок износ.

Имајќи ја предвид содржината на цитираните одредби, според наоѓањето на овој суд, во ревизијата основано се укажува дека пониските судови погрешно го примениле материјалното право односно одредбата од член 60 од ЗО кога го одбиле тужбеното барање како неосновано во делот за повисоко бараните износи, наоѓајќи дека со досудувањето на истите ќе се надмине лимитот на обврската на друштвото за осигурување - тужениот во износ од 100.000 германски марки. Ова поради тоа што во фактичката состојба пониските судови утврдиле дека до сообраќајната несреќа дошло со учество на лесно моторно возило и товарно возило, при што не утврдиле по чија вина настанала несреќата, и го занемариле фактот дека тужителот во конкретниот случај претставува трето лице кој има право на надомест на штета по основ на осигурување од автомобилска одговорност. Со оглед на тоа што во несреќата учествувало и товарно моторно возило, за кое износот на висината на обврската на друштвото за осигурување изнесува 200.000 германски марки согласно член 60 од ЗО, нејасно е зошто судовите не ја примениле одредбата од член 60 од наведениот закон во овој дел, а ја применуваат само во делот за осигурувањето за лесното моторно возило.

Исто така основано се укажува во ревизијата дека пониските судови ја занемариле и одредбата од член 178 став 4 од Законот за облигационите односи каде што е регулирана одговорноста во случај на несреќа предизвикана со моторно возила во движење, при што согласно овој став за штетата што ќе ја претрпат трети лица, имателите на моторни возила одговараат солидарно. Во конкретниот случај тужено е друштвото за осигурување, кое има обврска за надомест на штета по основ на осигурување од автоодговорност. Меѓутоа се постапува прашањето кое ограничување ќе се примени во случајот бидејќи во несреќата учествувало и товарно возило и лесно возило. Точно е дека тужителот се наоѓал во лесното моторно возило, но причината за несреќата и обемот на настанатата штета сигурно зависи и од околноста што лесното моторно возило се судрило со товарно моторно возило, кое пак е осигурено од одговорност за штета во висина од 200.000 германски марки.

(Решение на Врховниот суд на Република Македонија, Рев.бр.429/02 од 11.09.2003 година, Збирка на судски одлуки 2001-2004, книга X, Скопје, 2006)

10. Оштетеното лице на кое му е предизвикана штета со употреба на непознато моторно возило, има право на надомест на материјална штета што произлегува од повреда на телото и нарушување на здравјето.

Од образложението:

Барањето за заштита на законитоста е основано.

Основан е наводот во барањето за заштита на законитоста за погрешна примена на материјалното право.

Во овој спор од изведените докази помеѓу другото е утврдено дека на ден 27.08.1996 година околу 12 часот и 30 минути на јавниот пат Р.- О. во местото викано В., се случила сообраќајна незгода во која тужителот се здобил со тешки телесни повреди. Сообраќајната незгода се случила на начин што непознато возило го удрило возилото на тужителот, при што возилото излетало од патот. За добиените повреди тужителот имал материјални трошоци за лекување во Болницата во Р. и тоа во износ од 5.085,00 денари.

На основа вака утврдената фактичка состојба, првостепениот суд го уважил тужбеното барање на тужителот за надомест на материјална штета на име трошоци за лекување, одделни износи со законска затезна камата за одделни периоди, како што е конкретно наведено во изреката на првостепената пресуда и го задолжил тужениот истите да му ги исплати.

При одлучувањето, првостепениот суд се раководел од одредбата содржана во членот 82 став 1 од Законот за осигурување на имот и лица (ЗОИЛ), ("Службен весник на РМ" бр.49/93 од 09.02.1993 година), кој бил во правна сила во моментот на настанување на сообраќајната незгода, според која одредба оштетеното лице на кое му е предизвикана штета со употреба на непознато возило, има право да бара надоместок на штета поради смрт, повреда на тело или нарушување на здравјето од друштвото за осигурување кое врши осигурување од автоодговорност и тоа до висината на најнискиот износ на кој мора да се договори осигурување од автоодговорност на патнички возила.

Имајќи ја предвид оваа законска одредба, првостепениот суд заклучил дека тужителот има право како на нематеријална штета, така и на материјална штета, во случај кога истата е предизвикана со повреда на телото и нарушување на здравјето, со оглед дека законодавецот не направил разлика помеѓу материјална и нематеријална штета. Оттука, првостепениот суд заклучил дека согласно ставот 2 од погоре наведената одредба тужениот има обврска да му ја исплати штетата на тужителот што ја побарувал на име материјални трошоци поради повреда на телото и нарушување на здравјето. Притоа, првостепениот суд се повикал и на одредбата од членот 81 став 5 од истиот закон и констатирал дека во истата не било наведено конкретно за каква штета станува збор.

Второстепениот суд пак, со побиваната пресуда ја уважил жалбата на тужениот и ја преиначил првостепената пресуда, така што тужбеното барање на тужителот за надомест на материјална штета на име материјални трошоци за лекување, го одбил како неосновано.

При одлучувањето, Судот се раководел од фактот дека првостепениот суд погрешно ја толкувал одредбата содржана во членот 82 став 1 од ЗОИЛ, кога нашол дека од сообраќајната незгода со непознато возило на тужителот му следува и надомест на материјална штета на име трошоци за лекување. Второстепениот суд во причините за ваквото одлучување наведува дека анализата на стилизацијата на законската одредба од членот 82 став 1 од погоре наведениот закон, јасно укажува дека законодавецот ја дефинирал нематеријалната штета како видови штета што може да ја бара оштетеното лице на кое му е предизвикана штетата со употреба на непознато возило. Што значи, исклучена е можноста, оштетеното лице да бара надомест на материјална штета на име

трошоци за лекување, бидејќи таквото право на надоместок од цитираната законска одредба не произлегува.

По мислење на Врховниот суд на Република Македонија основано во барањето за заштита на законитоста се наведува дека погрешно е применето материјалното право од страна на второстепениот суд кога со побиваната пресуда ја преиначил првостепената пресуда во делот од тужбеното барање на тужителот за надомест на материјална штета на име трошоци за лекување, и во тој дел тужбеното барање го одбил како неосновано. Ова, од причина што првостепениот суд правилно ја толкувал одредбата од членот 82 став 1 од ЗОИЛ и правилно заклучил дека тужителот има право и на материјална штета на име трошоци за лекување предизвикана од сообраќајната незгода со непознато возило. Првостепениот суд правилно заклучил дека законодавецот во наведената законска одредба го употребил терминот "штета", под кој се подразбира материјална и нематеријална штета. Тоа пак, значи дека во случај на повреда на телото и нарушување на здравјето како што е во конкретниот случај, на тужителот покрај надомест на нематеријална штета, му следува и материјална штета.

(Пресуда на Врховниот суд на Република Македонија, Гзз.бр.46/03 од 10.09.2003 година, Збирка на судски одлуки 2001-2004, книга X, Скопје, 2006)

11. Нема одговорност на осигурителното друштво за штета од сообраќајна незгода што се случила во земја која не била членка на Националното биро за зелена карта.

Од образложението:

Ревизијата е неоснована.

Во редовната постапка првостепениот суд од изведените докази утврдил, а второстепениот суд прифатил, меѓу другото, дека тужителот е сопственик на товарно возило марка "М" и истиот има извадено меѓународна карта за обезбедување на период од 3.12.1993 - 5.11.1994 година и на самата меѓународна карта се напишани земјите со иницијали за кои важи оваа зелена карта. Името на Руската федерација не е внесено на овој зелен картон. На ден 6.6.1994 годна возилото сопственост на тужителот управувано од лицето И. Ѓ., во Русија направило сообраќајна незгода во која едно лице во изгубило животот и 5 возила биле оштетени. Тужителот го отповика тужениот да ја регулира штетата а бидејќи тужениот не го сторил тоа тужителот ги исплатил управните побарувања врз основа на спогодба склучена со оштетените на 16.7.1994 година со која на оваа дата на оштетените им исплатил износ од 27.300 УСА долари, а спогодбата е претходно постигната на 28.6.1994 година. По исплаќањето на оштетениот износ, тужителот неколку пати се обраќал до тужениот да му ја исплати штетата што тој ја платил на оштетените, меѓутоа тужениот тоа не го сторил, сметајќи дека спрема зелената карта тој немал обврска да ја надомести штетата што се случила во Русија.

Врз основа на така утврдената фактичка состојба, по наоѓање на Врховниот суд на Република Македонија, пониските судови правилно го примениле материјалното право кога го одбиле тужбеното барање на тужителот. Правилен е заклучокот на пониските судови дека во смисла на член 79 од Законот за осигурување и реосигурување на имоти и лица (ЗОРИЛ), нема основ тужениот да биде задолжен да му ја надомести штетата на тужителот која што тој ја платил за обесштетување на оштетените лица од сообраќајната

незгода, бидејќи меѓународната карта не се однесувала за земјата во која се случиле незгодата.

Согласно член 79 од ЗОРИЛ ("Службен весник на РМ" бр. 49/93), друштвото за осигурување кај кој сопственикот, односно корисникот на возилото осигурал автоодговорност е должно штетата што со употреба на возилото е предизвикана во странство, да му ја надомести на трето лице во висина определена со прописите за задолжително осигурување во државата во која штетата настанала.

Во конкретниот случај незгодата се случила во земја за која што зелената меѓународната карта на тужителот не се однесувала, бидејќи на самата карта се наведени државите за кои што истата важи, па со оглед да Русија не е наведена, произлегува дека таквата меѓународна карта за возилото на тужителот не се однесува за Русија и возилото на тужителот влегло во Русија без покритие на меѓународната карта. Ова дотолку повеќе што во периодот кога се случила незгодата Руска Федерација не била членка на Националното биро за зелена карта.

Оттука, произлегува дека нема законски основ за да тужениот биде задолжен да му ја надомести штетата на тужителот која што тој ја претрпел со обесштетување на оштетените лица во сообраќајната незгода.

Неосновани се ревизиските наводи на тужителот дека согласно член 75 и 79 од ЗОРИЛ тужениот е должен да ја надомести штетата на тужителот. Ова од причини што овие законски одредби не можат да најдат примена во случајот кога меѓународната зелена карта за осигурување на возилото - сопственост на тужителот не се однесувала во земјата каде што е случена незгодата, од што произлегува дека тужениот нема одговорност за да му ја надомести штетата на тужителот предизвикана со сообраќајна незгода на територија на Руската федерација.

(Пресуда на Врховен суд на Република Македонија, Рев.бр.345/03 од 3.09.2003 година, Збирка на судски одлуки 2001-2004, книга X, Скопје, 2006)

Член 166

12. Утврдувањето на одговорноста, видот, обемот и висината на штетата настаната во смисол на одредбата од членот 166 „Одговорност поради терористички акти, јавни демонстрации или манифестации“ од Законот за облигационите односи, се определува согласно оваа одредба и другите одредби од истиот закон од одделот 2, насловен – Причинување на штета, од членот 141 до членот 198.

Образложение:

Како последица од воениот конфликт што се случи во Република Македонија во 2001 година, одредени физички и правни лица претрпеа материјална штета. За остварување на правото на надоместок на штетата, оштетените поднесоа тужби до Основните судови во Република Македонија, против државата Република Македонија, врз основа на членот 166 став 1 од Законот за облигационите односи.

По поднесените тужби, судовите во Република Македонија, во сите истанци (Основни, Апелациони и Врховниот суд), донесуваа пресуди со кои во целост или делумно ги

усвојуваа тужбените барања на тужителите, утврдувајќи дека тужената Република Македонија е одговорна за надомест на штетата согласно наведената законска одредба.

Меѓутоа, во судската пракса се изрази различен став за тоа дали “висината на надоместокот на штетата “ треба да се утврдува според одредбите од Законот за облигационите односи, или според одредбите од Одлуката за донесување на единствена методологија за процена на штетите од елементарни и други непогоди („Сл. Весник на РМ“ бр.75/2001).

Одредбата од членот 166 од Законот за облигационите односи („Сл. весник на РМ“ бр.18/01, 78/01, 4/02, 59/02, 5/03, 84/08 и 81/09), во структурата на Законот е поместена во оддел 2, насловен “Причинување на штета”, отсек 6, со наслов ”Посебни случаи на одговорноста” со поднаслов “Одговорност поради терористички акти, јавни демонстрации или манифестации”.

Според ставот 1 од овој член, за штета настаната од смрт, телесна повреда или оштетување, односно уништување на имотот на физичко или правно лице, поради акти на насилство или терор, како и при јавни демонстрации и манифестации одговара државата. Според ставот 2, организаторите, учесниците, поттикнувачите и помагачите во актите на насилство или терор, во јавните демонстрации и манифестации, што се насочени кон подривање на уставното уредување немаат право на надомест на штета според оваа основа. Согласно ставот 3 пак, државата има право и обврска да бара надомест на исплатениот износ од лицето кое ја предизвикало штетата, а според ставот 4 од овој член, тоа право застарува во роковите пропишани за застареност на побарувањата за надомест на штета.

Од содржината и анализата на оваа одредба, произлегува дека со неа се уредува прашањето за одговорноста на државата за надомест на штета, што ја претрпеле физичките и правните лица, а што настанала ”поради акти на насилство или терор, како и при јавни демонстрации и манифестации” потоа, прашањето за околностите/случаите, во кои се исклучува одговорноста на државата за надомест на штета, како и нејзиното право и обврска да бара надомест на исплатениот износ од лицето кое ја причинило штетата и на крај, одредување, дека тоа право застарува во роковите пропишани за застареност на побарувањата за надомест на штета. Од изнесеното, недвојбено се констатира дека одредбата од членот 166 од Законот за облигационите односи, не содржи овластување-правен основ, Владата на Република Македонија, со подзаконски акт да ја доразработи оваа одредба заради нејзина примена. Оттука, покрај другите елементи за одлучување за надомест на штетата од членот 166 став 1 од Законот за облигационите односи, како што се- видот и обемот на штетата, исто така, и за нејзината висина, судовите се овластени и обврзани да одлучуваат според одредбите содржани во Законот за облигационите односи, како единствено меродавно право.

Ова, бездруго значи, дека за утврдување на висината на штетата во овој вид спорови, нема правен основ, и затоа не може висината на штетата да се утврдува согласно Одлуката за донесување на единствена методологија за процена на штетите од елементарни и други непогоди, како подзаконски пропис, Владата на Република Македонија ја има донесено врз основа на член 36 став 3 од Законот за Владата на Република Македонија („Сл.весник на РМ“ бр.59/00), а во врска со членот 5 и член 15 од Законот за статистика („Сл. весник на РМ“ бр.54/97) – во понатамошниот текст Одлуката.

Понапред изнесените причини за немеродавноста на Одлуката, при утврдување на висината на штетата во предметниот вид спорови, дополнителна поткрепа наоѓаат и во констатацијата дека целата содржина на Одлуката е така структурирана, што детално ги уредува прашањата за: намената на методологијата со деталзирање на поимите на елементарни и други непогоди; целите на процената; предмет на процената; единиците за кои се врши процената; организаторите на работите за процена на штетите; основните принципи за процена на штетите; видот и облиците на шифрираните обрасци и табелите на кои се врши процената и нивното доставување до локалната самоуправа и Државниот завод за статистика; како и други технички прашања од значење за проценување на штетата и конечно и најважно, како една од задачите на Републичката комисија е одредено “збирниот извештај за проценетите штети на територијата на Републиката го доставува до Владата на Република Македонија, заедно со предлози на мерки што треба да се превземат за отстранување или ублажување на последиците од штетите“. Оттука, следи да се заклучи, дека Одлуката уредува други прашања и служи за остварување на други цели и потреби на Владата на Република Македонија, а нема функција на доразработка на одредбата од членот 166 од Законот за облигационите односи, заради нејзина примена.

Конечно, во Одлуката, никаде не е определено дека истата ќе се применува и при утврдување на штетите во судските спорови за надомест на штета од членот 166 од Законот за облигационите односи, што е целосно исправно и е во согласност со уставниот принцип за владеење на правото и поделбата на државната власт на законодавна, извршна и судска (член 8 став 1 алинеја 3 и 4 од Уставот на Република Македонија).

Принципот на поделбата на власта, посебно е Уставно нормиран во членот 68 став 1 алинеја 2 од Уставот на Република Македонија во кој е одредено дека Собранието на Република Македонија донесува закони и дава автентично толкување на законите, како и во членот 91 став 1 алинеја 1 и 5, во кој е одредено дека Владата на Република Македонија – ја утврдува политиката на извршувањето на законите и другите прописи на Собранието и одговара за нивното извршување; и донесува уредби и други прописи за извршување на законите, а Амандманот XXV на Уставот на Република Македонија, определува дека судската власт ја вршат судовите и дека судовите се самостојни и независни. Судовите судат врз основа на Уставот и законите и меѓународните договори ратификувани во согласност со Уставот.

Од сето понапред изнесено, следуваше да биде усвоено правното мислење.

(Правно мислење бр. 2 донесено на седница на Одделот за граѓански дела на Врховниот суд на Република Македонија одржана на ден 22.02.2011 година, Збирка на судски одлуки 2004-2014, книга XI, Скопје, 2015)

КОМПАРАТИВНА СУДСКА ПРАКТИКА

1. Не е оправдано барањето на сопственикот за изградба на семејна станбена зграда на друго место (преместување) заради штетните имисии поради близината на далеководот, без оглед на интензитетот на тие имисии ако тие имисии се предизвикани од технички недостатоци на далеководот, коишто можат да се отстранат со сразмерно помали издатоци, оттука првостепениот суд погрешно го применил материјалното право затоа што не ја ценел оправданоста на тужбеното барање од аспект на член 156 став 3 од ЗОО.

(Решение на Врховниот суд на БиХ Гж 157/85 од 14.11.1985)

2. Не може да се бара забрана на имисии ако се работи за постројка која работи со дозвола на надлежните органи, туку само надомест на штета и тоа онаа штета што ги надминува вообичаените граници (прекумерна штета), што значи дека еден дел од штетата мора да се трпи и тој дел не се надоместува. На конкретниот случај доаѓа до примена член 5 од Законот за основните сопственосно правни односи и член 156 став 3 од ЗОО, коишто меѓусебно се дополнуваат.

(Решение на Врховниот суд на Хрватска Рев 1253/83 од 30.06.1984)

Член 163 [чл. 150]

1. Здравствената организација одговара според начелата на објективна одговорност за штетата којашто ќе ја претрпи пациентот поради неисправност на медицинските инструменти, па и кога таа неисправност е последица на конструкциона грешка. Со повикување на член 163 од ЗОО се отстранува одговорноста на здравствената организација за вообичаените ризици кои ги донесува неопходната медицинска интервенција, преземена со цел за лечење на оштетениот, стручно изведена со исправни инструменти. Таа одговара по принципот на причинска врска и тогаш кога работниците на здравствената организација не биле свесни за оваа неисправност.

(Решение на Врховниот суд на БиХ Рев. 102/85 од 11.06.1985)

Член 164 [чл. 151]

2. Здравствената институција којашто недоволно грижливо вршела надзор на кој била обврзана, одговара за штетата којашто ја направило душевно болното лице кое побегнало од лечење.

(Одлука на Врховниот суд на Хрватска Рев. 1029/85 од 10.07.1985)

Член 165 [чл. 152]

3. Престојот на детето во училиште не може да се смета како доверување на родителите на друго лице коешто би ги ослободило родителите од одговорноста за штетата која ја предизвикало нивното дете, со тајно одземање на клучевите на станот од соученичката.

(Одлука на Врховниот суд на Хрватска Рев.211/83 од 25.05.1983)

Член 167 [чл. 154]

4. На одговорноста на училиштето за штетата којашто полнолетен ученик му ја направил на друг малолетен ученик на часот по физичко воспитување не се применуваат одредбите за одговорност на малолетници, затоа што штетникот е полнолетен, па погрешно е применет член 167 од ЗОО.

(Одлука на Врховниот суд на Хрватска Рев.1923/86 од 28.01.1987)

Член 168 [чл. 155]

5. Кога постојат претпоставки за одговорност на друго лице за малолетник, како и претпоставки за посебна одговорност на неговите родители, нивната одговорност е солидарна, затоа што се работи за занемарување на воспитување на децата, а туженото училиште заради пропуштениот должен надзор на учениците.

(Одлука на Врховниот суд на Хрватска Рев. 2725/87 од 26.01.1988)

6. Кога штетата ќе ја направи малолетник којшто е под постојан надзор на старател, училиште или друга институција, оштетениот може да избира дали надоместот ќе го бара од лицето кое било должно да врши надзор над малолетникот или од родителите ако штетата е последица на лошото воспитување, лоши примери и семејни навики во смисла на член 168 став 1 од ЗОО.

(Врховниот суд на Хрватска Рев. 695/86 од 15.07.1986)

Член 170 [чл. 157]

7. За штетата којашто ќе настане поради нестручно возење на возачот на градскиот сообраќај, така што поради наглото сопирање патничката паднала и ја повредила ногата во автобусот, одговорна е ОЗТ - на јавниот превоз во којашто работникот - возач е вработен.

(Пресуда на Вишиот стопански суд на Србија Пж 4436/88 од 05.10.1988)

Член 172 [чл. 158]

8. Кога по наредба на окружниот суд е одземено патничко возило, па заради неадекватното чување на отворен простор настанало оштетување на возилото, општествено-политичката заедница чиј орган е судот којшто наредил одземање на возилото, одговара за настанатата штета во висина според, цените на денот на пресудувањето - член 172 став 1 и член 189 став 2 од ЗОО.

(Пресуда на Врховниот суд на Војводина Рев. 246/86 од 09.04.1986)

Член 173 [чл. 159]

9. Организаторот на сточниот саем одговара по принципот на каузалитет солидарно со сопственикот за штетата што посетителот на саемот ја претрпел од разбеснетиот бик, затоа што тој е опасна ствар - член 173 од ЗОО.

(Пресуда на Врховниот суд на БиХ Рев 664/82 од 17.02.1983)

Член 174 [чл. 160]

10. Не е одговорна за штета од опасна ствар лицето кое не е нејзин сопственик, носител на правото на располагање, односно лице на кое стварта не му е дадена на привремено располагање.

(Одлука на Врховниот суд на Црна Гора Рев.290/87)

11. За штетата предизвикана со лифт во дефект во станбената зграда како опасна ствар одговорни се сопствениците на становите - општествено правните лица кои

се носители на правата во поглед на користење, управување и располагање со становите во општествена сопственост, станбеното претпријатие на коешто тие му ги пренеле сите права и етажните сопственици, а не станбената зграда. Лифтот според член 5 став 1 од Законот за сопственост на делови на згради, претставува заеднички дел на станбената зграда, затоа што и служи на зградата во целина и на него сите сопственици имаат трајно право на користење.

(Пресуда на Врховниот суд на Србија Рев. 1065/85 од 16.07.1985)

12. Не се исполнети условите од член 177 став 2 и 3 од ЗОО, за да може имателот на опасна ствар (дефектен лифт во станбена зграда) во целина или делумно да се ослободи од одговорност за штета настаната со нејзина употреба само затоа што оштетениот преземал дејствија со кои влијаел на настанокот и обемот на штетата, ако таквите дејствија биле преземени како резултат на инстинктивното реагирање под влијанието на страв заради опасната ситуација во која бил доведен заради опасните својства на стварта и без своја вина, па правилно е применет прописот од член 174 од ЗОО без своја вина, дека тужениот по принципот на причинско-последична врска (објективна одговорност) одговара за штетата која тужителот ја претрпел.

(Пресуда на Врховниот суд БиХ Рев. 616/84 од 14.01.1985)

13. Ако еленот во ловиште му предизвика штета на човек лично, за таа штета одговара ловечкото друштво коешто управува со ловиштето според принципот на причинско-последична врска (објективна одговорност), затоа што еленот во тој случај е „жива опасна ствар”.

(Врховниот суд на СР Словенија Пж. 1165/77 од 02.02.1978)

Член 175 [чл. 161]

14. За штетата настаната со погон на моторно возило одговара наместо сопственикот она лице кое располага со моторното возило ако возилото на противправен начин го одзелo од сопственикот. Одговорноста се темели на начелото на каузална одговорност.

(Врховниот суд на Хрватска Гж - 1082/78 од 27.02.1979)

15. Имателот на опасна ствар не одговара за штетата која од таа ствар настанала ако опасната ствар му е одземена на противправен начин, туку одговара оној којшто ја одземал опасната ствар ако имателот за тоа не е одговорен.

(Врховниот суд на Хрватска Рев. - 523/81 од 12.06.1981)

Член 176 [чл. 162]

16. Имателот на опасна ствар кој таа ствар му ја доверил на друго лице со неа да се служи, не одговара за штетата предизвикана со употреба на таа ствар на трето лице. Неговата одговорност постои само ако не го предупредил лицето на која стварта му ја доверил за скриените мани или скриените својства на стварта, а штетата е предизвикана поради таквите својства на стварта. Затоа предметот е

погрешно расправен со примена на член 174 и 939 од ЗОО, туку треба да се расправи со примена на член 176 став 1 и 2 од ЗОО.

(Решение на Врховниот суд на БиХ Пж. 54/85 од 28.03.1985)

Член 177 [чл. 163]

17. Постои поделена одговорност за штета предизвикана во сообраќај кога пешакот се движел спротивно на пропишаниот начин и покрај тоа што возачот можел да го избегне судирот, ако постапувал со вообичаеното внимание - член 177 став 3 од ЗОО.

(Решение на Врховниот суд на БиХ Рев. 755/82 од 17.03.1983)

Член 178 [чл. 164]

18. Кога само еден учесник на незгодата со своја вина ја предизвикал незгодата тој на останатите - иматели на моторни возила им одговара за штетата којашто во незгодата ја претрпеле, а својата штета самиот ја поднесува. Ако пак, сите учесници со своја вина ја предизвикале, секој од нив одговара за севкупната штета, сразмерно со степенот на својата вина. Значи, вината на еден од учесниците не ја исклучува одговорноста на другите, ако и тие се виновни за незгодата. Тогаш станува збор за колизија на одговорноста, па нема поделба на странките на штетници и оштетени, туку секој од нив ги има двете улоги.

(Пресуда на Врховниот суд на Србија Рев. 708/87 од 19.05.1987)

Член 179 [чл. 165]

19. Производителот на електрична машина за перење алишта одговорен му е на друг за надомест на штета предизвикана со нормална употреба и ракување според техничките упатства за недостатоците за кои производителот не знаел, а кои претставуваат опасност од штета за лица и ствари - член 179 став 1 од ЗОО.

(Пресуда на Врховниот суд на Војводина Рев. 839/86 од 19.11.1986)

Член 181 [чл. 170]

20. Фудбалскиот клуб како организатор на фудбалскиот натпревар одговара за штетата на гледачот кој е повреден со испалување на ракета од гледалиштето, како организатор на приредбата.

(Одлука на Врховниот суд на Хрватска Рев. 1417/85 од 15.10.1985)

Член 184 [чл. 173]

21. Комуналната организација која се занимава, со испорака на вода како дејност од општ општествен интерес, нема да му одговара на потрошувачот на вода за настаната штета заради неуредната испорака, само ако докаже дека се однесувала како добар стопанственик и од оправдани причини не можела уредно да врши испорака на водата.

(Решение на Врховниот суд на Србија Рев. 2372/83 од 16.01.1984)